

**МОИТЕ СРЕЩИ
С ДУХА НА ЦАРИБРОД**

Донка Стоянова Николова

МОИТЕ СРЕЩИ С ДУХА НА ЦАРИБРОД

Народна библиотека „Детко Петров“

Цариброд/Димитровград 2022

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

929(497.11 Димитровград)
73/76(497.11)»19»(084.12)

СТОЯНОВА Николова, Донка, 1964-

Моите срећи с духа на Цариброд / Донка Стоянова Николова.
- Цариброд = Димитровград : Народна библиотека «Детко Петров»,
2022 (Ниш : Naisprint). - 258 стр. : илустр. ; 29 см

Ауторкина слика. - Тираж 200. - За автора: стр. 255. - Напомене и
библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 256-257.

ISBN 978-86-84145-76-7

а) Познате личности - Димитровград

COBISS.SR-ID 64093961

Книгата е печатана с финансова подкрепа на Националниот совет на
българското национално малцинство

На дъщерите ми Вела и Мария –
с обич, по-силна от всички граници!

СЪДЪРЖАНИЕ

ВМЕСТО ПРЕДГОВОР	9
СРЕЩИ	
<i>ИВАН ПЕТРОВ</i>	13
<i>МЕТОДИ ПЕТРОВ</i>	51
<i>ДЕТКО ПЕТРОВ</i>	101
<i>БЛАГОЙ ДИМИТРОВ</i>	115
<i>ЕЛИЗАБЕТА ГЕОРГИЕВ</i>	121
<i>ВЛАСТИМИР ВАЦЕВ</i>	141
<i>ПОЛК. ИВАН ХРИСТОВ ПАЧЕВ</i>	151
ДИАЛОЗИ	
<i>БЛАГОЙ ДИМИТРОВ</i>	179
<i>КАЛИН НИКОЛОВ</i>	187
<i>ПЕРИЦА ДОНКОВ</i>	199
<i>СЛОБОДАН АЛЕКСИЧ</i>	209
<i>ДИМИТЪР ИЛИЕВ</i>	215
<i>МИЧО МИТИЧ</i>	231
<i>ВЛАСТИМИР ВАЦЕВ</i>	241
БЛАГОДАРЯ на	253
ЗА АВТОРА	255
ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА	256

ВМЕСТО ПРЕДГОВОР

*Т*екстовете в тази книга са плод на сътрудничеството ми с колективите на списание „Визия“ и на Народната библиотека „Детко Петров“ в Цариброд, Р Сърбия.¹

Животът на списанието, поне засега, бе само три години, затова много от плануванията мои „срещи“ с миналото и настоящето на Цариброд останаха нереализирани. Немалка част от вече събраните материали за представените тук творци не е публикувана, защото се нуждае от уточнение, потвърждение на фактите и още проучвателна работа. Все още много от творбите на Иван Петров остават анонимни, пръснати по частни колекции, неописани и недокументирани. Непозната като художник е и дъщеря му Вера, която осъществява поне три изложби във Франция, последната от които посвещава на 1300-годишнина от създаването на България. Безмълвни в този разказ за творците на Цариброд остават техните скъпи наследници, щастливо изключение е Йордан Петров – Дачко, синът на Иван Петров! ...

Направеното от мен е опит не само за по-детайлна реконструкция на житейския и творческия път на значими художници с царибродски корени, но и реализация на желанието ми да бъдат представени за по-широка аудитория творбите на тези автори. Няма по-сериозен аргумент от самото творчество, затова посветих много време и енергия да подреда тази малка изложба за всички, които могат да ѝ се насладят.

Радвам се, че имам възможност да споделя своите прочити на творби от Детко Петров, Благой Димитров, Елизабета Георгиев и Властимир Вацев, защото вярвам, че за да се развива и обогатява с нови имена, литературата на българското малцинство в Сърбия има нужда от задълбочени прочити, от по-широки форуми за тяхното обсъждане и споделяне.

Интервютата, публикувани във втората част на книгата, представят наши съвременници със значими успехи в областта на изкуството. Срещата с всеки един от тях е дар за душата и урок за пътя в голямото изкуство. Интервютата бяха публикувани в рубриците „Историята в личности“ и „Нотабили“ в сп. „Визия“. Считам, че двете заглавия са най-точната характеристика на представените творци. Започнах това начинание с мисъл за младите хора на Цариброд и много бих искала изповідите да стигнат до тях.

Вгледана в настоящето и миналото на Цариброд, не можех да пропусна делото на полк. Иван Христов Пачев – един от малцината, които знаят как се пише история.

Споделените „срещи“ и вълнуващите разговори в тази книга приемам като поставено начало...

Донка Стоянова Николова
Цариброд, 2021 г.

¹ От 2019 г. историческото име на града - Цариброд, и наложилото се след 1951 г. име Димитровград са с равнопоставена употреба. В настоящата книга по-често се използва името Цариброд.

ИВАН ПЕТРОВ
ИВАН ПЕТРОВ

С

МЕТОДИ ПЕТРОВ
МЕТОДИ ПЕТРОВ

Р

ДЕТКО ПЕТРОВ
ДЕТКО ПЕТРОВ

БЛАГОЙ ДИМИТРОВ
БЛАГОЙ ДИМИТРОВ

Е

ЕЛИЗАБЕТА ГЕОРГИЕВ
ЕЛИЗАБЕТА ГЕОРГИЕВ

Щ

ВЛАСТИМИР ВАЦЕВ
ВЛАСТИМИР ВАЦЕВ

И

ПОЛК. ИВАН ХРИСТОВ ПАЧЕВ
ПОЛК. ИВАН ХРИСТОВ ПАЧЕВ

ИВАН ПЕТРОВ

РОМАНТИЧНА ПЕСЕН ОТ ЖЕЛЮША

*В миг
над тъмната стена на
света застана пурпурният Демон –
и в мрака пламна неговият вик:
– ОСАННА!
Ти спираш тук; оттук започвам аз.*

„Иконите спят“, Гео Милев 1922 г.

Родът на Къркешените от село Желюша тръгва от един дядо Петър. Когато пристигнал по тия краища от Габрово, не бил дядо. Бил млад, находчив и вероятно малко романтик, избрал си около 10 декара място кръстопътно, влажно и закътано под гуглата на чудния Балкан, за да положи камък за първия дом на Петрови. От Петър се родил Йордан и на това място, сгодно за търговия, вдигнал кръчма с кафене и стаи за преспиване. Посрещал гости на събора по Спасовден, създал многобройна фамилия, участвал в балканските касапници от началото на миналия век и заслужил, така да се каже, раняване. В семейната памет на днешните Петрови остава с достолепния образ на завеждащ свързочна бригада при превземането на Одрин по време на Балканската война. На пожълтяла стара фотография той е седнал на виенски стол пред маса с телефон, до него чинно изправен стои друг войник. От Йордан ли, или отпреди родовото място на Петрови получило свое паметно кръщение – Къркешените. Обичали да пият мъжете от този двор, та получили име – безпощадно като селска правда, изкусително като романтична метафора.

Бързо се скъсили дните на патриархалния ред: Петър роди Йордан, Йордан роди Александър, Асен, Иван, Методи... В семейната сага заела своето място Тя. Дали защото войните сломяват мъжки воли и крушат епохи, или по силата на друг, недостъпен за нас ред, в недовършената съпружеска бразда остава да изхранва и възпитава четирима синове и четири дъщери София Петрова, родена в горната махала на Желюша, назована от неведом провидец и позната на всички като Дука Евреина. Въртяла кръчмата, както можела, а децата възпитавала строго – да се трудят и да бъдат. Момчетата отрано работели по чужди стопанства, а момичетата – в богати домове. По-късно, в партизанските и тоталитарни години на железни, информационни, икономически и други безчовечни завеси, баба Дука остава единствената опора на внуците си.

Не е ли чудно, че всички те, децата на Къркешените, са с художествена дарба? Единият от четиримата братя дава името си на царибродската галерия – „Мето Петров“, другият наричат почитателно Иван Художника, навярно защото е оставил

2 Текстът е публикуван за първи път в списанието на българите в Сърбия „Визия“ – Цариброд: Гражданско сдружение „Обзор“, № 17, 18, 21, 2019, с. 22-23.

Сграфито - фриз в голямата зала на Дома на културата

следа във всеки дом и всяка публична сграда на Цариброд! Иван Петров е автор на стотици портрети, съхранили конкретните черти на хората от Висок и Бурела. Негови са изображенията – същински ренесансови портрети, на четиримата евангелисти в църквата „Рождество Богородично“. Стенописите му сграфито като Ахилев щит опасват стените на голямата зала в Културния дом. Негови творби превръщат Мотела в културна забележителност. Съдбата го отвежда в много други зали и домове, гостоприемни и безпощадно сурови, и коварно щедри, и ... Навсякъде Иван Петров оставя своя знак на творец, естет, артист, завещанието на неспокоен, жилав и жизнелюбив български дух.

„Такъв е историчният факт: вековете потъват в душата на племена и народи, потъват в гори, потъват в морета, потъват във въздуха, потъват в пръстта на родната земя“ („Модерната поезия“, Гео Милев), потъват в пръстта на Желюша,

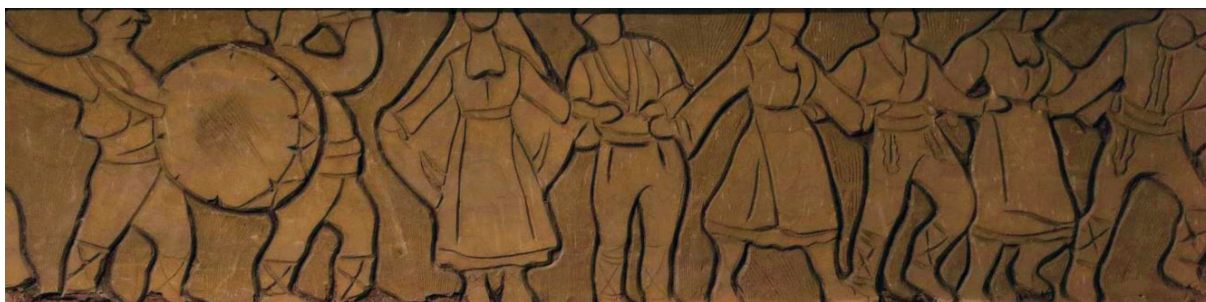
*Танцьорка, сграфито
Фойето на Дома на
културата, Цариброд*

от която ще се роди след столетия един Петров, за да ги събере в душата си.

На 27 март 1913 г. в дома на Дука и Йордан изплаква третият им син Иван. Щом хванал молива, разбрал, че иска да рисува, и не спирал да търси синхрон между ръката и ума. Времената не били академични: след Балканската дошла Междусъюзническата, после Първата световна война, а с нейния край – и границата през дворове и кладенци, през души и сърца... Оскъдица и болка бележат дните на не едно поколение. Патриархалният ред, ценностите на Отечеството отстъпват пред яростния гняв на черноработници и пролетарски вождове. От пропуканата вяра в Човеколюбеца изплуват езически демонични божества. Заразителният устрем на авангардизма превзема умовете на новите

*Танцьор, сграфито
Фойето на Дома на
културата, Цариброд*

Сграфито - фриз в голямата зала на Дома на културата

поколения творци. Кротките и смирените, скептичните и уравновесените сторват път на „пияните и лудите“, без които по тези кръстопътни и райски земи не е ставала никоя обществена промяна. Иван Петров е винаги сред първите – „луд, пиян“, неудържим в желанието си да бъде, да остави знаците на своето „мога и съм“. През 1937 г. се установява в София. Много бързо е приет в средите на столичната интелигенция. Работи с Борис Ангелушев, който само преди две години се е завърнал от Германия. Получил високо академично образование и подкрепата на редица немски прогресивни издания, Б. Ангелушев става център на мощно модерно движение в българското изобразително изкуство. Иван Петров е част от неговия кръг, споделя творческите му търсения и левите идеи за революция и пролетарска борба. Работи усилено: рисува корици, илюстрира детския роман на Георги Караслов „На село“, заедно с брат си Мето и с Борис Ангелушев са сред основоположниците на българския комикс. В софийския ежедневник „Нова вечер“ през 1942 г. излизат комиксите „Недей да го убиваш, Георг!“ и „Нощният ездач“. През същата година в София се ражда синът му Йордан, три години по-рано – през 1939 г., се е родила дъщеря му Вера.

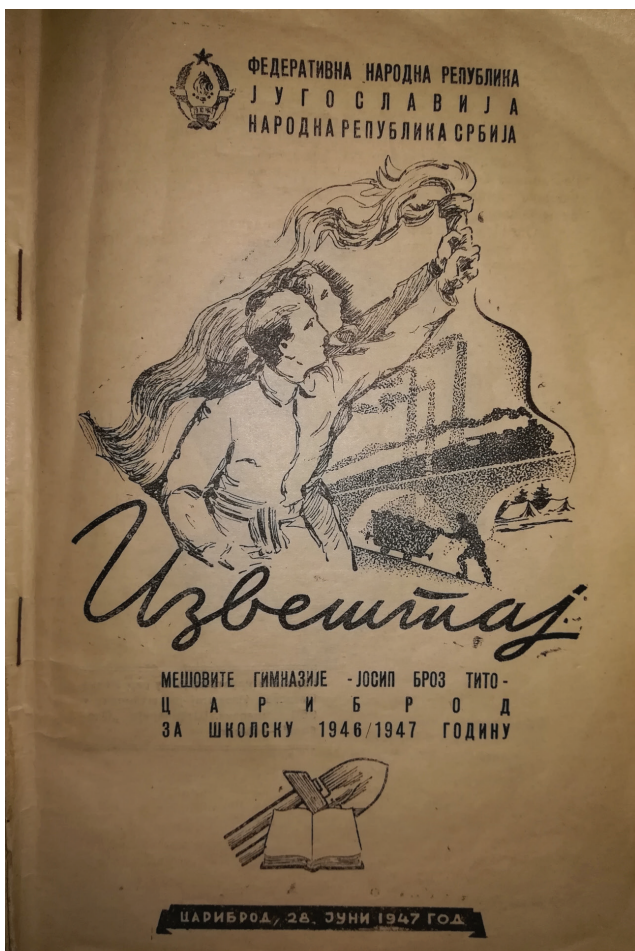

Нова вечер, №471, 1942

Великите сили отново хвърлят зарове за плътта на балканските народи, границите стават неспокойни и подвижни. Иван Петров се завръща в Желюша през 1943 г. заедно със съпругата си Левка и двете им невръстни дечица Верка и Дачко.

По думите на Йордан Петров – Дачко, обрат в живота на семейството настъпил след края на Втората световна война, когато под въздействието на самия Карло Луканов баща му направил своя съдбовен избор.

В късната есен на 1945 г. дворът на Къркешените осъмнал в границите на т.н. Втора Югославия – ФНРЮ. Животът в Царибродско започнал начисто: нови граници, нови държави, враждебно разполовен свят на капитала и на работническата класа. Още преди да осъзнаят правилата на новия ред и да ги привият на българския си корен, мнозина „избрали носталгията“ отвъд очертанятия на федеративната република. Но имало и такива, които, водени от труднообяснима необходимост, трансформирали стоицизма на познатото българско оцеляване във възхитително устояване. Побеждавали забравата, с вдъхновен труд отвързали на подлудяващото внушение, че са точка последна на род и свят.

Семейна библиотека Слободан Цветков

През далечната 1946 г. и Иван Петров започнал начисто: прекрачил Христовите 33 години с многобройни творчески начинания, но без академично образование, в бащиния дом го чакали съпруга и две деца, бил любим учител, а зад гърба си имал точно една година трудов стаж. Във „възрастта на безсмъртието“ – здрав, непоколебим и освободен от страха за насъщния, талантлив и идеалист, притежавал цел и усещане за мисия. В периода от 1946 до 1952 г. извървял пътя от осанна до разпни го заради своята дейност като творец и обществена фигура.

В отчета за учебната 1946 – 1947 г. на царибродската смесена гимназия „Йосиф Броз Тито“, претенциозно наречен „Алманах“, откриваме, че Иван Петров, автор на корицата и илюстрациите на това издание, преподавал рисуване 20 часа седмично във всички паралелки на IV, V и VI разред. От тези кратки шест години достъпни за всички царибродчани остават иконата на светите безсребърници и чудотворци Козма и Дамян, която се

намира отляво на входа в църквата, и образите на четиримата евангелисти, които посрещат посетителите върху мощните опорни колони на купола. По думите на стария отец Аца църквата притежава още десетина творби от Иван Петров, които не са изложени понастоящем. Поради липса на други материали, евангелистите са

Светите евангелисти Йоан, Марко, Матей и Лука, масло, църква „Рождество Богородично“, Цариброд, фото Стефан Павич

рисувани върху ламарина. Върху зебло от стар чувал или друга опаковка на стоки през 1952 г. Иван Петров създава впечатляващото със своите размери живописно платно „Бомбардировач“. Картината се намира в хранилището на художествената галерия в Цариброд и се нуждае от спешен ремонт. Нишките на конопа са протрити и на някои места изображението е прозрачно. На гърба на творбата наред с търговските печати са изписани името на художника и названието на картината на сръбски език – „Бомбаш“.

Бомбардировач, Иван Петров, 1952, масло, галерия Мето Петров

Предизвикателствата на средата само усилват копнежа на твореца да върне достойнството на духовната личност, спасяват го от ограничеността на догматизма, липсата на материали провокира неговата изобретателност. Премахнете пушките и ръчната бомба от платното, посветено на партизанското движение, и то ще загуби баталното си внушение. Изпълнена в полутоновете на настъпващата нощ, творбата покорява с топлотата на човешкото присъствие: млада жена с пленителните форми на любима театрално е вдигнала ръка към челото си като израз на умора и досада, отляво до нея е приклепнал селянин, върху чието лице е изписана неподправената грижа на Йовковите земляци за земята, която чака семе, за работата, която крепи живота на село! Не по-малко вълнуващи са другите два женски образа, чиито жестове и напрегната съсредоточеност внушават нежна съпричастност и стаен ужас от неизвестността. Поривът в телата на двамата униформени мъже носи усещането за трескава решителност. Застиналото безвреме на фигурите, уловени в миг на колебание и безпомощност, е противопоставено на решително крачещия млад мъж, от чиито гърди се откъртва затаеното у всички: „Стигааа!“ Ако премахнем оръжията от тази картина, ще останат пъклените огньове на битието и силното желание за любов, за световна сцена, от която да са видни и красотата, и силата, и волята за труд у благословените земляци на Иван Петров.

Многобройни са картините, рисувани от Иван Петров по различни поводи, с които той завинаги остава част от семейната история на не една фамилия от Царибродска община. Създава пейзажи и живописни картини с акварел, масло и гуаш върху картон, черна коприна и платно. Рисува портрети с молив, перо и креда. Както свидетелства Асен Цоневич от Желюша, един от най-добрите приятели на Йордан Петров, всички съседи имат творба, подарък от Иван Петров за нова къща. Други поръчват картини на домове, фабрики, за щастливи събития; най-многобройни са портретите, рисувани от малки паспортни снимки за вечна памет на скъпи покойници. Всяка картина има своя вълнуваща история и е свидетелство за професионализъм, за ренесансово преклонение пред красотата и за някаква немоделна, съзидателна любов към ближния. Достатъчно е да се разгледат сграфито композициите в Дома на културата и в Мотела в Цариброд, за да почувстваме синовното преклонение пред света на родното, което те носят. Оживял във форми и движение, покоряващ със своята хармонична завършеност, епичният разказ за живота на предците опасва в свещен кръг пространството под тавана на голямата концертна зала. Вечно млади майки и бащи – свидетели на миналото и стражи на бъдното, моми и ергени – тръпнещи от неведомите радости на съпружеството, въртят хорото на житейските кръговрати сияещи от красота, неотделими от мъдрия ред в мирозданието. Внушението за святост и благослов се усилва от топлия слънчев цвят на изпечени юлски жита, в който е изпълнена цялата композиция.

Малцина са останали от възторжената публика на първите куклени представления, поставени на сцената на Дома на културата в Цариброд още през 1949 г.³ С трепет разказват за своите първи срещи с героите на „Червената шапчица“ и Цветанка Тотева, и Асен Коцев – Лучката. Иван Петров, подкрепен от самодейци от театралната трупа, организира първите куклени представления в тази част на тогавашна Югославия. С вълнение се връща към спомена си за изготвянето на куклите синът му Дачко: „Той беше всестранна личност. Създаде куклен театър. Направи

3 Вж. Петров, М. Петре Пърличко – великанът на македонския театър. *Другарче*, №209, 15 май 1973, с. 5.

Жътва, Иван Петров 1962, масло, галерия Мето Петров

със собствена ръка първите кукли. Лепеше, и аз съм му помагал, стари вестници, накснати във вода, върху гипсовите глави на куклите. Върху дебелия слой от вестници минаваше с туткал и след като изсъхнат, внимателно ги разрязваше, сваляше ги от гипсовата отливка, правеше тялото. Отново ги сглобяваше и рисуваше с бои. С конци връзваше краката и ръцете. Мама им шиеше дрехи. Имаше страхотни представления“. Наред с героите от приказката за Червената шапчица Йордан Петров си спомня и за образа на Лисица. Категорични, че е имало различни постановки на кукления театър, са и Цветанка Тотева, и Асен Коцев – Лучката. Първият детски куклен театър в България е създаден от известната софийска актриса Мара Пенкова през 1945 г., четири години по-късно куклен театър има и в Цариград!

Било смутно време. Наред с всичките си творчески занимания Иван Художника обичал и риболова. Оставал по реките на Висок за два, а понякога и за повече дни и винаги се връщал с много риба. Не бил прост рибар Художника и границата познавал като петте си пръста, но се изкушил някой си и го предал...

*Тебе те, горо сестро,
слана ознобила,
мене ме е, горо сестро,
майка оглавила,
за едно лудо-младо, горо,
младо разбойниче.*

Народна песен

Не, не е бил контрабандист Иван Петров, не е въртял търговия пряко държавни забрани на сгодната за такава работа гранична полоса, не е убивал хора. Бил страстен рибар, талантлив художник и човек на дълга. С негова намеса не един, подгонен от органите на югославската държавна сигурност, стигал до Годеч и понататък. От смъртна присъда в София намерил прибежище световноизвестният философ Деян Павлов Крецул, 29 български учители от Школата за педагогически кадри в Цариброд били спасени от арест и интерниране.

ИВАН И ЛЕВКА

Семеен албум Слободан Цветков

Даскала ветрогонец, дете обичал бохемските компании в ресторант „Балкан“ и често осъмвал на маса с властта, повече от всичко обичал живота и „приятния гъдел“ – да бъдеш!

За всичко това в края на лятото на 1952 г. е арестуван. Нишкият съд го осъжда на смърт. Тогава Левка, останала сама с двете си невръстни деца, Йордан на 10, а Верка на 12 години, иска ревизия на процеса. На второто дело поема голяма част от вината на съпруга си. Окончателната присъда е 20 години робия на Голи Оток за Иван Петров и 15 – за Левка! В концлагера Голи Оток е хвърлен и Методи, защото не е предал брат си! До 1957 г. Иван и Методи Петрови работят на каменоломните на Голи Оток заедно с криминалните престъпници. Хрущовото „затопляне“ стига до Острова с посещението на Гецо Кончар, братовчед на героя Раде Кончар. Макар и да пристига на Голи Оток по партийни задачи, когато разбира, че сред осъдените на тежък физически труд са и двама художници, Гецо Кончар нарежда да се създадат условия за пропагандно-художествена дейност. В рамките на затвора е изградено ателие с отделно помещение за спа-

не. Двамата братя рисували с креда портретите на пролетарските вождове Сталин, Димитров, Тито, а за фиксатор изписвали спирт. Разреден с колофон, го нанасяли върху картините с устна пръскачка, а когато го смесвали с вода, вдигали самоубий-

ствени наздравници: „Живел друг Тито“. „Приятният гъдел, че още живеят, че още ще бъдат“ изпълвал дните им с вдъхновен труд и вяра, и с обич навярно... В късната есента на 1957 г. Методи бил освободен. Наскоро след това със съдействието на Гецо Кончар Иван Петров е командирован в Загреб

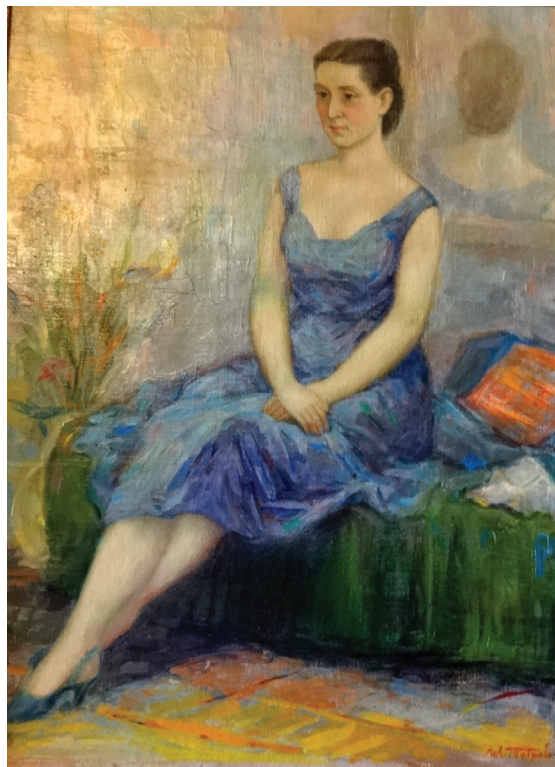
Prezime, očevo ime i ime	Datum rođenja	11. 11. 1944.	11. 11. 1944.	11. 11. 1944.	11. 11. 1944.	11. 11. 1944.	Datum hapšenja	11. 11. 1944.	11. 11. 1944.	Datum puštanja	11. 11. 1944.
PETRONIJEVIĆ VLADIMIRA VELIKA	220425	805	90	2	2	2	290951	18	1	220653	1
PETRONIJEVIĆ M. LJUBOMIR	050818	804	90	2	2	2	261151	24	1	250254	1
PETRONIO PJETRA LIBERO	191118	33	90	2	2	2	250449	32	1	120152	1
PETROV DANILA PERO	070406	176	90	2	2	2	181049	36	1	030153	1
PETROV DIMITRA NOVKO	250330	070	09	2	2	2		48	1		1
PETROV DRAGANA EFTIM	180210	749	93	5	5	5	270251	24	1	080653	1
PETROV GORCEVA TODOR	100326	064	09	0	2	2	071248	60	2	071253	1
PETROV HRISTA LJUBEN	240519	134	09	2	2	2		24	1	101153	1
PETROV HRISTE MILCO	040429	134	09	0	2	2	200651	36	2	291156	1
PETROV IVAN PETAR	030718	064	09	2	2	2	240752	24	1	251153	1
PETROV ILIJE NIKOLA	120412	800	90	7	7	7	140650	48	1	140254	1
PETROV JORDANA IVAN	240313	064	09	1	1	1	310752	20	2		4
PETROV JORDANA METODIJE	240520	064	09	1	2	2	010852	12	2	291157	4
PETROV MILANA SLAVCO	211119	064	09	2	2	2	221150	27	1	080653	1
PETROV MARKA MIJAIKO											

да аранжира Малкия китайски павилион на Загребския панаир. Работата му е високо оценена от специалистите и гостите на Панаира. На следващата година отново работи по оформлението на павилионите. Признание за таланта му на художник и дизайнер са поканите да оформи Ловната къща на ЦК на ЮКП във Фружка гора до Нови Сад и риболовната яхта на Тито, с която вождът организира пътешествия по Дунав и Сава. С безпощаден, всеотдаен и изтощителен труд Иван Петров се спасява от цинизма на каторжническата участ. През 1961, година преди да бъде освободен от Голи Оток, участва в анонимен конкурс за рисунка. Картината му „Излишните цветя“ получава награда за най-хубавото живописно платно в Югославия. „В картината има друг, сериозен подтекст, обяснява синът му Йордан. Виждал съм я на черно-бяла фотография: това са красиви хризантеми във ваза, поставена на една маса. Около пълната ваза, на масата, са разхвърляни още по-красиви хризантеми, но те са пречупени, цветовете и листата им са накъсани“. Съзнателно или не, творбата е драматично завръщане към образите от Ботевата и Яворовата поезия. Същите мотиви за „попарена младост“, „живот неживян“ в „мъртъв свят коварен“ откриваме и в стенописа на Иван Петров в ресторанта на Мотела, където без присъствието на ловци, в смъртоносна немощ и безреда бягат красиви кошутки и елени.

Мотела в Цариброд, част от стенописа в централната зала на ресторанта

В късната зима на 1962 г. изпаднал, потиснат, в крайно изтощение прекрочва прага на родния дом в Желюша един старец на 49! Чакат го Левка, излязла от затвора пет години по-рано, старата му майка, отгледала децата в страх и недоимък, синът, рожба на новото време, и безпощадната към бащиното отсъствие Верка. От дългите 10 години каторжен труд остава един портрет на Левка в синьо, рисуван на Голи Оток по памет. Другото е – даром, за страх и за памет на кротките.

*Левка Петрова, масло, 39x53 см
семейна колекция, Йордан Петров*

Към старата къща Иван Петров си пристроява една стая за ателие и започва отново и начисто. Един път седмично го наглеждат от държавна сигурност и често си тръгват с негова картина, а той не спира – рисува, все рисува и рисува... Когато в една тъмна нощ на 1963 година свлачище заприщва водите на река Височица и землището на с. Завой потъва под нейните води за часове, Иван Петров е много болен, но на носилка, увит в одеало, стига до селото и рисува настъплението на стихията. От черните дълбини на нощта с перо изтръгва света на горди и смирени страдалци. В тези двацетина графики върху черни листи творецът ни завещава своята любов към Човека, подгонен от вечното зло на живота.

Новата къща, която построява, никога не става семеен дом, защото три години по-късно, на 07 март 1965 г., умира от цироза на черния дроб в София. Синът му е бежанец в София от есента на 1962 г., още преди това без вест пропада нейде по републиките на Югословия и дъщеря му Верка.

След смъртта на Иван Петров Левка продава дома и бърза да се събере със сина си в София, по-близо до гроба на своя Иван.

Чудя се какво ли би завещал Иван Петров в слово, трудно е да се гадае, но ми звучат убедително думите на поета: *За него — Живота — /направил бих всичко.*

*Семейство Петрови, 24.03.2019 г.
Йордан, Нина и Иван Петров (внук)
Личен архив на автора*

НОЩНИЯТ ЕЗДАЧ, комикс от Иван Петров⁴

НОЩНИЯТ ЕЗДАЧ
* ОТЪ ИВ. ПЕТРОВ *

6 Камењъ бѣше силенъ и едѣръ мѣждъ и повалѣше разбойниците катѣ снопове.

НО И СТАРИЯТЪ АМИГО СЕ БОРЬШЕ ГЕРОИСКИ. ВЪ МОМЕНТА, КОГАТО ЕДИНЪ ОТЪ РАЗБОЙНИЦИТЪ СЕ ПРИЦЕЛИ ВЪ КАМЕНЪ, ТОЙ ГО СВАЛИ СЪ ЕДИНЪ УДАРЪ.

РАЗБОЙНИЦИТЪ ПОЧУВСТВУВАХА, ЧЕ ШЕ БЪДАТЪ ПОБЕДЕНИ И СЕ ВПУСТНАХА ВЪ ПАНИЧЕСКО БѢГСТВО.

ЗАДЪ ТЪХЪ ПРИЛЕГНАЛИ НА КОПЕЦЪ КАМЕНЪ И АМИГО ГИ ПРЕСЛЕДВАХА.

НОЩТА ПРЕВАЛОШЕ ВЕЧЕ, КОГАТО РАЗБОЙНИЦИТЕ ИЗВЕДНАХЪ КАТО ПО НЪВЪХЪ ВО ЧУДО, ИЗЧЕЗНАХА И ВСИЧКО УТИХНА.

НОЩНИЯТЪ ЕЗДАЧ
* ОТЪ ИВ. ПЕТРОВ *

8 Запечатло задъ единъ камѣнь, амиго непрекъснато стрѣляше.

РАЗБОЙНИЧЕСКАТА ДРУЖИНА ОРБЕДЪ НЪКОИ ОТЪ РАЗБОЙНИЦИТЪ БЪХА ВЕЧЕ ПАДНАЛИ ВЪ БОРБАТА.

ОСТАНАЛИТЪ СЕ СПУСТНАХА ДА БѢГАТЪ... НО И АМИГО СЕ ИЗГУБИ НЪКЪДЕ...

... ЗА ДА СЕ ОБИ НАСКОРО ТОЧНО ПРЕДЪ ТЪХЪ И ДА ГИ ДОУТИШОЖИ.

ЕДИНСТВЕНИЯТЪ КОЯТО ОСТАНА ЖИВЪ БѢШЕ ГЛАВАТАРОТЪ НА РАЗБОЙНИЦИТЕ, КАТО ВИДѢ ЧЕ СЕ НАМИРА ПРЕДЪ УПОРИТЪ ПРОТИВНИКЪ, ТОЙ ПОДПАЛИ ТРЕВАТА.

НОЩНИЯТЪ ЕЗДАЧ
* ОТЪ ИВ. ПЕТРОВ *

13 Да се върнемъ за моментъ въ борбата на камѣнь и амиго съ разбойниците чифликчията.

ПРЕЗЪ ЕДНА ДУПКА НА СВОЕТО СЪРИБАЛИШЕ, ВИДѢ ЧЕ НА СТРАНАТА НА КАМЕНЪ СЕ БОРИ И ЕДИНЪ СТАРЕЦЪ.

И КОГАТО БОРЕЩИТЪ СЕ ОТДАЛЕЧИХА, ЧИФЛИКЧИЯТА ИЗЛЪЗЕ ВЪ ЛИВАДАТА, ГДЕТО СЕ НАМИРАХА ИЗПЛАШЕНИТЪ КОРЕ И КИ ПОДАРА КЪМЪ ОХЪРИТЪ.

ИЗМИНАХА НЪКОЛКО ДНИ, ЧИФЛИКЧИЯТА СЪЩЕ УГРИЖЕНО ЗА СЪДБАТА НА КАМЕНЪ, КОГАТО НЪКОИ ПОЧУЖА НА ВРАТАТА.

ТОВА БѢШЕ ЕДИНЪ НЕГОВЪ СРЕДЕЦЪ, ЗАПОЧНА РАЗГОВОРЪ И СЪСЕДЪТЪ МУ РАЗКАЗА ЧЕ ПАМПАЗИТЪ ГОРЯТЪ:

— ДВАМА ЧОВЪКА КАТО ДЕМОНИ СЕ БОРЯТЪ СЪ ОГЪЕНАТА СТИХИЯ!

— ТОВА СЪ КАМЕНЪ И НЕПОЗНАТИЯТЪ СТАРЕЦЪ, — ВЪЗДЪХНА ЧИФЛИКЧИЯТА И СЕ ЗАМИСЛИ.

НОЩНИЯТЪ ЕЗДАЧ
* ОТЪ ИВ. ПЕТРОВ *

18 — Какъво е този призракъ?!
— Не знамъ, все павъ случаятъ е много интересенъ.

КАМЕНЪ И АМИГО ГРЪБНАХА ОРЪЖИЕТО СИ И СЕ ВПУСТНАХА СЛЕДЪ АИНСТВЕНИЯ ЕЗДАЧЪ.

КОЛКО Е ТРАДЛО ТЪХНОТО ТИЧАНЕ И САМИ НЕ ЗНАЕХА, ПО КОГАТО СЕ СПРѢХА БЛИЗЪ ДО НЪВАКЪВА ВОДА ПРЕДЪ ТЪХЪ, ПОДЪ СВЪТЛИНАТА НА ЛУНАТА, СЕ РАЗКРИ ЧУДНА КАРТИНА.

НОЩНИЯТЪ ЕЗДАЧ
* ОТЪ ИВ. ПЕТРОВ *

20 Кога то нощта задъ дъвата степъ камѣнь и амиго бѣха вече навъс на своя предвѣднѣтѣ сѣмѣ.

НО ИЗВЕДНАЖЪ ВЪ ТИШИНАТА СЕ ЧУ КОНИИ ТРОПОТЪ И ПРЕДЪ НЕПОДАВИЖИТЪ ИМЪ ТЕЛА ЗАСТАНА ЕДИНЪКА НОЩНАТА ЕЗДАЧКА.

... ИЗСЪБИРА СО СВОЯ РОГЪ.

НА НЕИНИИ СЪОБЪ СЕ ПРИТЕКОХА НЪКОЛКО ЕЗДАЧА, ПО ЗАПОВѢДЪ НА ДЕВОЙКАТА, ТЪ НАБОРАРИХА НА КОНЕТЪ ПАДНАЛИТЪ ВЪ БЕЗСЪЗНАНИЕ.

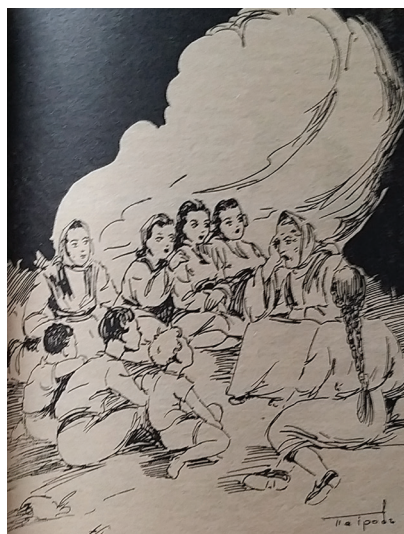
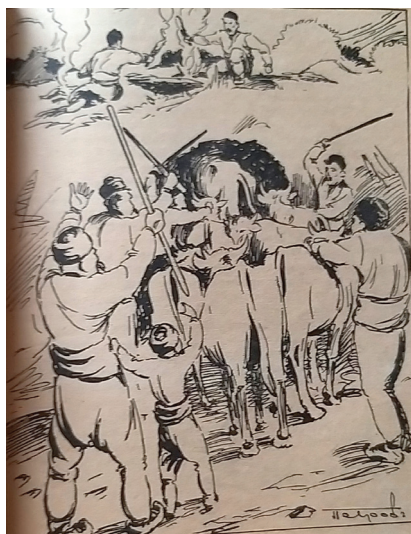
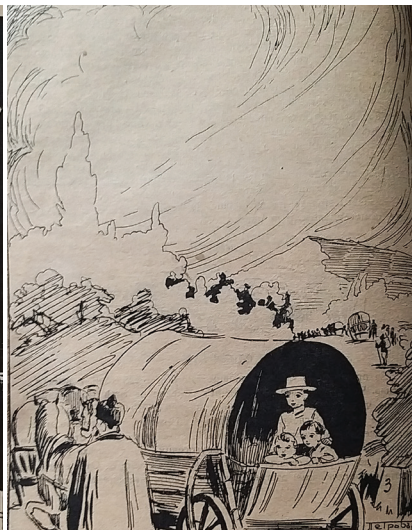
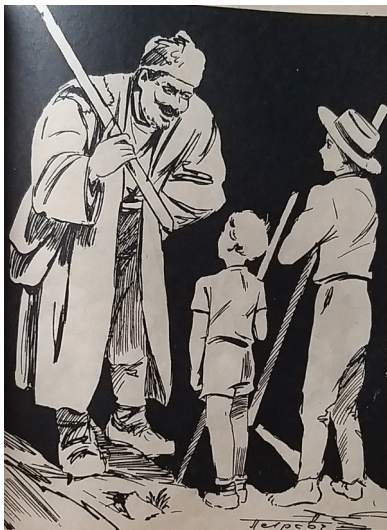
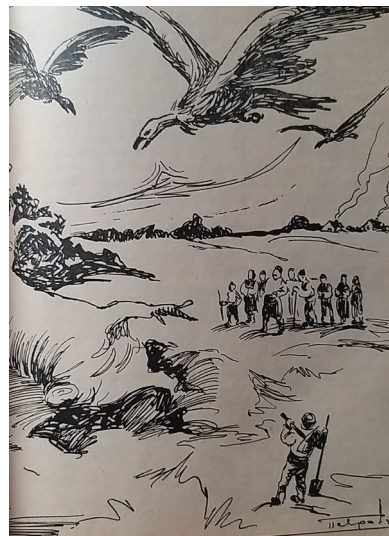
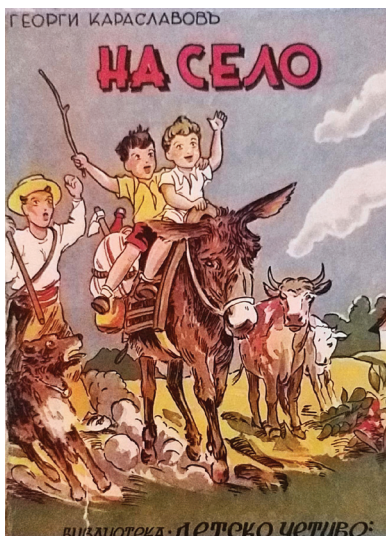
НАСУТРИНЪТА, КОГАТО КАМЕНЪ И АМИГО СЕ СЪБЪДИХА ОТЪ ТЕМИНИ СЪНЪ, ВИДѢХА НА ВЕЩЕНА НАДЪ ТЪХЪ ТАИНСТВЕНАТА СПАСИТЕЛКА.

КРАН

⁴ Комиксът „Нощният ездач“ е публикуван за първи път в софийския вестник „Нова вечер“, № 461 – 490, 1942, с. 4.

НА СЕЛО

Роман за деца и юноши от Георги Караславов⁵. Илюстрации от Иван Петров⁶

⁵ Караславов, Г. На село. София: Библиотека „Детско четиво“, 1942, с. 205.

⁶ Книгата съдържа повече от 170 черно-бели илюстрации.

НАСЛЕДСТВОТО НА ИВАН ПЕТРОВ – ОБРАЗИ И ПАМЕТ

*...ти, моя обич, в очите младежки ще светиш,
с техните устни ще пееш — и аз ще съм в тях!
„Сърце човешко“, Ел. Багряна*

Портретите на своите деца Вера и Йордан Иван Петров прави през 1948 г. и 1950 г. Творбите са датирани и подписани от автора. „Ние му позирахме – спомня си синът му Дачко. Бил съм като с лют пипер намазан, успяват да ме спрат да позирам, две години след като е готов портретът на сестра ми“. Образите на Вера и Йордан поразяват с уменията на автора в максималната достоверност на изображението да подчертае детайлите, които загатват нрава, предугаждат чертите на бъдещите зрели личности. Играта на светлосенките е само част от уменията на художника да изгради усещане за присъствието на съдбовна предопределеност у човека, за крехката граница между видимо и същностно. В умислените тъжни очи на Вера прозират трудно потисканата печал на юношеството и някаква преждевременна прозорливост. В ореол от воала на своята бяла панделка, тя е ангел и дете.

*Вера Петрова
крема, 1948 г.*

*Йордан Петров
крема, 1950 г.*

Напрежението на позата и волевата овладяност на нежния лицев овал чрез скептично събраните устни разкриват страстна натура и отчаяна решителност на характера. Серафичността на образа на детето отстъпва пред тревогата и страха на бащата за утрешния ден на порасналата дъщеря.

Съвършено различни са внушенията, които поражда детският образ на сина. Усещането за мекота, за топлината на домашния уют и нежната семейна атмосфера е изградено чрез приглушеното осветление, съсредоточено върху лицето на момчето, и пухкавата текстура на пуловера, обгърнал овалните форми на здраво и силно дете. Спокоен, съсредоточен и уверен в любовта, която поражда, образът на сина е като „блага вест“ за възможната радост; светла надежда и копнеж за събъждане във времето.

1 Текстът е публикуван за първи път в списанието на българите в Сърбия „Визия“ – Цариброд: Гражданско сдружение „Обзор“, № 19, 20, 2019, с. 22-23.

Общият портрет на двете деца вероятно е правен по две отделни фотографии. Работата не е датирана и историята на нейното създаване остава неизвестна и за наследниците на Иван Петров. В смутените усмивки и закачливите погледи на двете деца прозират детска чистота и съзнание за родителско обожание. Безметежност и радост струи от картината, изградена сякаш като антитеза на предчувствията в по-ранните портрети. Подчертаната строгост и красота на костюмите, яркият черно-бял контраст създават усещането за успешност и стабилност. Искреността на детската взаимност изпълва с тиха нега по топлината на школското време.

*Верка и Йордан Петрови
креда, семейна колекция Йордан и Нина Петрови*

**Во стаичката пръска аромат
оставена от тебе китка цвете**
„Сън за щастие“, Пенчо Славейков

Сестрите Надка и Първанка от Лукавица починали много млади, на възраст между 19 и 21 години. Баща им се казва Йосиф, а майката Славна. Семейството на родителите било заможно. Бащата бил ковач, колар, основател на мебелната фабрика, която по-късно била преименувана на комунистическия деец Васил Иванов Циле. Портретът е поръчан от братя на сестрите Асен. От две отделни снимки Иван Петров прави общ портрет.

*Сестрите Надка и Първанка
креда, семейна колекция Наташа Йосифова*

**В рояка спомени свещени,
де моя дух сега се губи,
се твоят образ възделени
духът ми, майко, среща, люби.**

„Майка ми“, Иван Вазов

*Гуга Петрова
1892 – 1960, креда, с. Паля, Босилеградско*

**...и както в мене ти и ази в теб живея
за подвига свещен на земната любов.**

„Баща ми в мен“, Пенчо Славейков

Петър Георгиев починал през пролетта на 1950 година. По това време дъщеря му Троянка била само на 11 месеца. Съпругата му Данка (Слободанка) дала на Иван Петров снимка от личната му карта и поискала да ѝ направи портрет. По думите на дъщерята му, единственото, с което тя помни баща си, е този портрет. Когато като малко дете Троянка питала майка си кой е нарисувал татко ѝ, тя повтаряла думите: „Един човек, който сега е в затвора“.

*Петър Георгиев
креда, Гоин дол, колекция Троянка Тодоров*

**Овде дърво столовито,
столовито, грановито...**

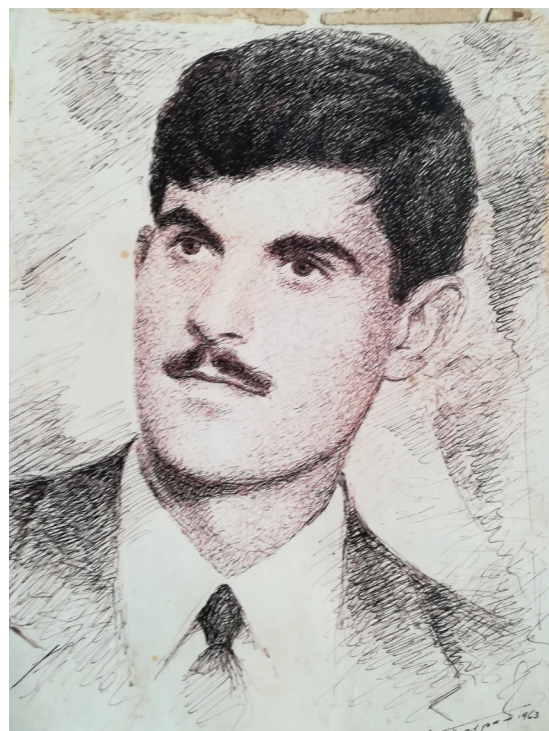
Нар. песен

Портрет на бабата и дядото на Георги Йосифов от рода на Колесините в с. Желюша. Семейството има роднински връзки с Иван Петров.

*Йосиф Алексов, род. 1881, Кита Алексова, род. 1879,
с. Желюша, семейна колекция Георги и Цветанка Йосифови*

„Да ме запомниш!“ С тези думи Иван Петров се обръща към един от най-добрите приятели на сина си и му иска снимка за модел. От миниатюрна фотография за ученическа книжка се ражда този вълнуващ портрет, изпълнен с перо и надлежно датиран – 1963 г.

*Асен Цонев
перо, с. Желюша, семейна колекция*

**Два са бора ред поредом расли,...
а между им Елица сестрица...
Мила сестра братя осланияли
от зли хули, от студени речи:
да ѝ хули име не похулят,
да ѝ речи слава не погубят.**

Нар. песен

Иванка Симеонова е от село Желюша. Дъщеря е на Симеон Иванов, земеделец, който рано остава вдовец. Съпругата му и двама от синовете му умират от туберкулоза. За да спаси невръстните си деца Иванка и Петър от коварната болест, Симеон Иванов ги изпраща при братовчедката си в София, където те учат до четвърти клас. Иванка създава семейство едва на 60 години. Сама си поръчва портрета и позира за него.

*Иванка Симеонова, 1898 - 1972,
семејна колекция Людмила Симеонова*

Портретът на Симеон Иванов е правен от снимка. Същата снимка е поставена и на надгробната му плоча в Цариброд. Двата портрета са заплатени от сина му Петър, който завършил успешно Царибродската гимназия, говорел свободно руски език и цял живот работел като месар в Цариброд.

*Симеон Иванов, умира XI. 1935 г.
семејна колекция Людмила Симеонова*

Портретът е открит 2018 г. в куфар със стари документи и снимки след смъртта на съпругата му Коца Ташкова Пейчева. Петър Пейчев е емигрирал във Франция през 1963 г. и съпругата му е била подложена на системен тормоз от властите заради бягството му. Вероятно затова портретът остава непознат за неговите близки толкова дълго.

*Петър Пейчев, 1926 – 2007, Цариброд,
семейна колекция Драголюб Пейчев*

Александър и Цветанка Михалкови са родственици на семейството на Иван Петров, у които той обичал да гостува. За сватбата на Александър и Цветанка Михалкови през 1941 г. Иван Петров прави картината „Ловци“, защото знаел, че братовчед му Александър е любител на лова. За някой от личните празници на Цветанка Иван Петров ѝ подарява плочка със сграфито – умалено копие на момичето във фойето на Дома на културата в Цариброд, и изящен гоблен на жена в народна носия. В семейството не е съхранена историята на създаването на портретите на Цветанка и дъщерята Елена.

*Цветанка Михалкова
1921 – 1984, Цариброд*

*Елена Михалкова
род. 1943 – живее в гр. Ксер, Франция*

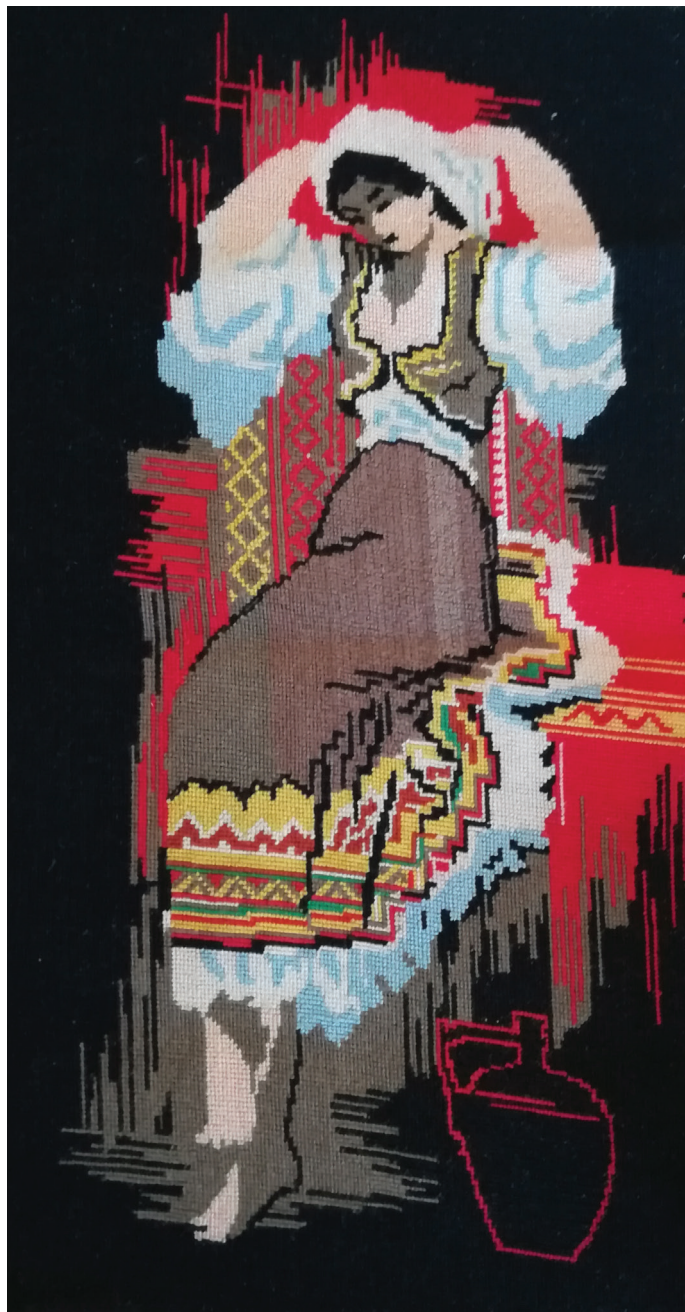
Семейна колекция Аница и Георги Михалкови

*Александър, 1963 г., Ниш,
колекция Татяна Йорданова*

*Гоблен по картина на Иван Петров
семејна колекция Татяна Йорданова*

*Гоблен по картина на Иван Петров
семејна колекция Аница и Георги Михалкови*

Почти година след завръщането на Иван Петров от Голи Оток, на 31 декември 1963 г., племенницата му Татяна – втората дъщеря на най-големия му брат Александър, идва заедно с малкия си син да види чичо си. Срещата е емоционална и мимолетна, защото Таня бърза да хване още същия ден обратния влак за Ниш. Притеснен, че няма подарък за малкото момче, Иван Петров го рисува от натура и ги изпраща за Ниш с мил портрет, който Таня, родена в далечната 1934 г., пази и до днес като скъп спомен от щастливите дни в Желюша. В нейния дом е запазен и малък гоблен, рисуван от Иван Петров.

**Премрежени са небесата сини,
лети звезда отронена в захлас,
благоухаят дремнали градини,
задъхан глъхне сребротъмен час.**

„Месалина“, Яворов

Както свидетелства Йордан Петров, между 1962 и 1965 г. баща му рисува с масло десетки картини върху черна коприна, които са пръснати по различни домове в Цариброд. В семейната им колекция е съхранена една творба от тази поредица. Две произведения от същия цикъл любезно споделиха с нас сем. Олгица и Крум Величкови и сем. Соколови. Фолклорно-митологичната образност и романтичната експресивност на палитрата в тези три платна дават основание да ги разглеждаме като част от единен цикъл, в който творецът прекрачва от конкретността на видимото в света на среднощни копнения и патриархална идиличност. Изплуващи от тайнството на падащата нощ, сюжетите носят авторовото преклонение пред изкусителната неразгаданост на естеството.

*Масло върху черна коприна
семейна колекция Величкови*

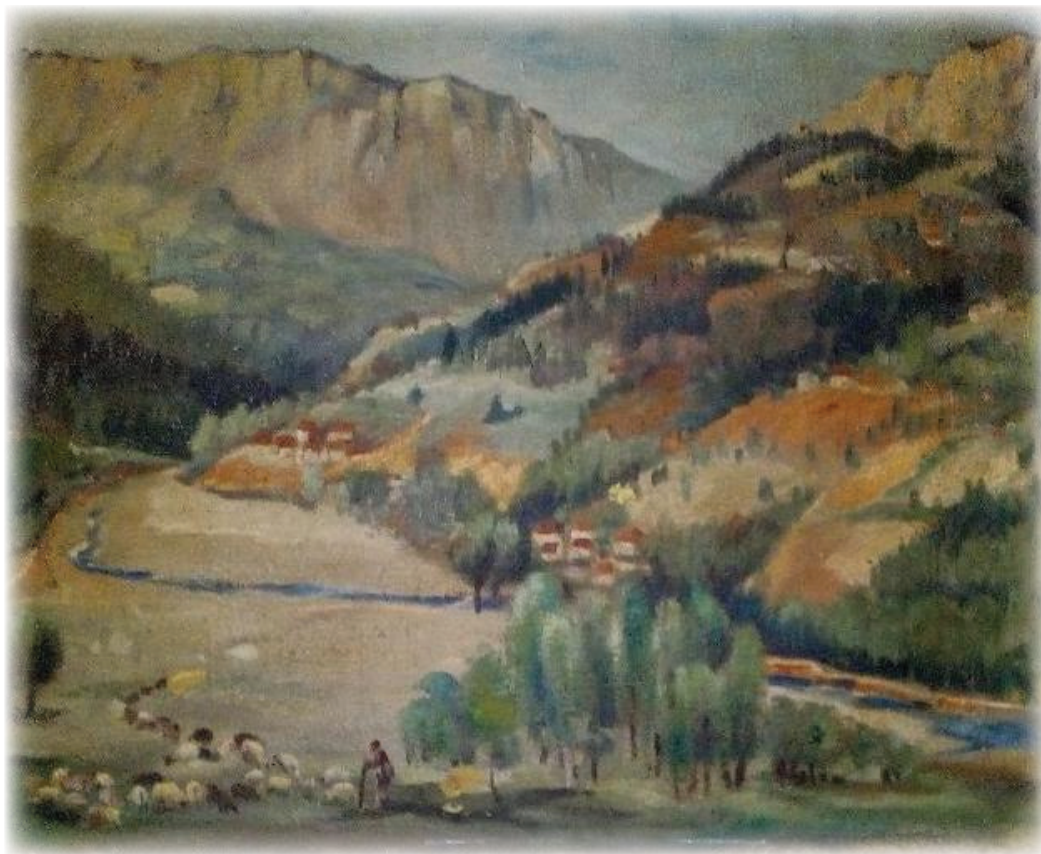

*Масло върху черна коприна
семејна колекција Петрови*

*Масло върху черна коприна
семејна колекција Г. Соколов – Дžoла*

Пейзажът от Дерекула покорява с целителното усещане за чутовната сила на мирозданието и необяснимата съизмеримост на дребните човешки фигури с величието на планинските гиганти. Внушението за хармония и цялост изпълва със смирение, упоява с възторг от тържеството на божествената благодат.

*Пейзаж, масло
семейна колекция Александър Игов*

Разказът на Александър Игов представя историята на вълнуващото възкресение на тази творба за нов живот сред истински ценители: „Картината е техника живопис с маслени бои. Представен е предел от Дерекула, на заден план се вижда планина Гребен. Картината при нас попада случайно. Баща ми Сретен Игов (журналист, оператор, художник ...) в началото на 80-те години купува стари рамки за картини, които се продават от страна на общинската организация на КПЮ, става дума за картини, които са се намирали в помещенията на тогавашния комитет. Между закупените рамки има и 3 картини, които не се виждат от прах и кал. Помня, че с баща ми обрисахме картините и на две от тях бяха бивши комунистически лидери (не помня кои), но бяха много увредени. Третата картина е тази, за която говорим. Помня радостта му в очите и мисля, че веднага е знаел кой е авторът. Два-три дена по-късно той занесе картината при брат му Мета Петров (с когото бяха големи приятели) и зная, че той му е предложил три негови за картината на брат си, но баща ми не приема „офертата“ с думите, че негови вече има. Тази картина беше една от любимите на баща ми и много се гордееше, че я има в колекцията си“.

Цветанка Тотева Йовшина, по съпруг Воинович, притежава акварела „Касапницата на Асен Цръваря“. Картината Цветанка е получила от Асен, който в края на живота си остава самотен и тя често му помага. Този образ на стария Цариброд е ведър и изящен. Творбата представя уменията на художника да насити цветовете на ефирния акварел с благата светлина на късното лято, да предаде усещането за благословената прохлада на Нишавските бухлати брегове чрез нежната синева на отразеното небе.

*Касапницата на Асен Цръваря, акварел
семейна колекция Цв. Тотева*

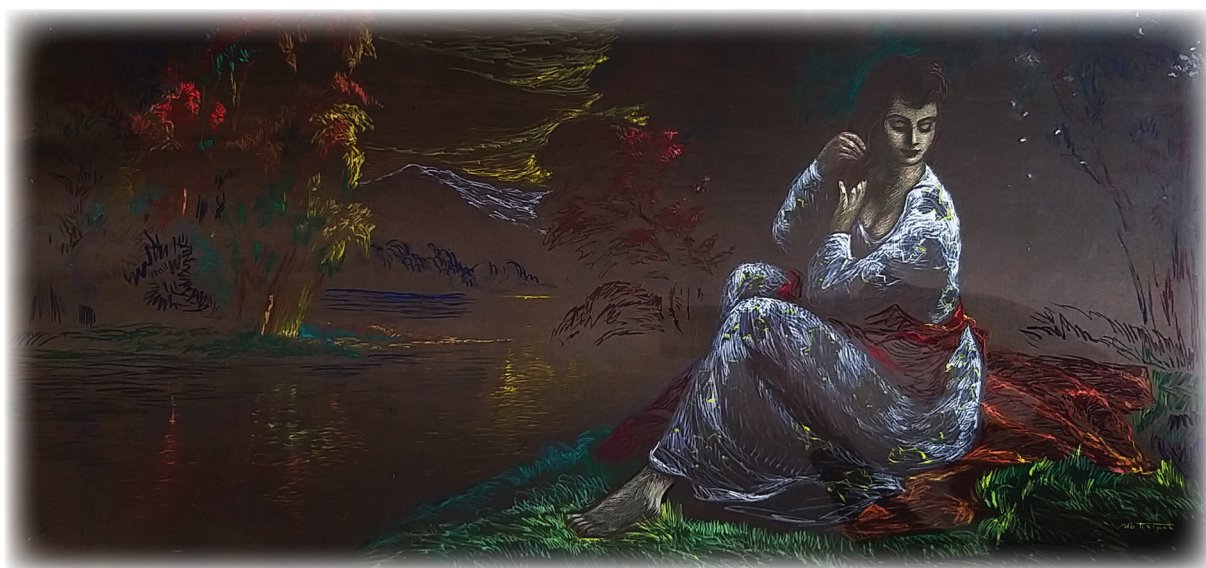

*Ловци, масло, 1941 г.
семейна колекция Аница и Георги Михалкови*

*Вечер на Адриатическо море, акварел
семейна колекция Милена Миланович, Ниш*

Картината е подарък за рождения ден на Снежана Миланович – внучка на Александър Петров от голямата му дъщеря Елисавета. По думите на самата Снежана, Иван Петров се върнал от Голи Оток в края на януари, а нейният рожден ден бил през февруари и той побързал да я зарадва с пейзаж от морето, което гледал от бреговете на страшна робия. С такава ненаситна любов към живота може да съзерцава навярно само заточеник, какъвто е бил Иван Петров, и голям творец, за когото животът е преди всичко средство за изкуство.

*Левка на брега на Нишава, темпера върху черна коприна
семейна колекция Елисавета Тодоров, Ниш*

ПОТОПЪТ ПРИ СЕЛО ЗАВОЙ В ГРАФИКИТЕ НА ИВАН ПЕТРОВ¹

„Завой било село с весели хора и благи нрави, с хора, които се отдавали на своята работа, но повече от всичко обичали музиката. Обичали и своите музиканти. Щом се чуели тъпаните и тръбите по време на празник или сватба, цялото село се събирало и се хващало на хоро. До един се залавяли на хорото, като че всички били калесани на сватбено тържество. Така било и на 24 февруари 1963 г. Имало празник. Имало и изборно партийно събрание. Веселбата била двойна“.

Минич, Воислав М.²

На 24 февруари, привечер, с плач се върнала от кошарите Мирка Стефанович и съобщила, че тяхната кошара потъва и се свлича. Шефът на местната канцелария в Завой Милован Митич веднага съобщил за бедствието в Пирот, а на себе си продумал, че за няколко дена селото ще се озове под вода.

Започнала трагедията!

На 26 февруари радио Белград обявило, че бърдото при река Височица е започнало да се свлича, заплашва да прегради течението на реката и да потопи село Завой. Веднага започнало укрепване на образуваната язовирна стена и прокарване на отводнителен канал. В строителните работи се включила войската, редом с инженерите и строителните техници работели всички завойчани и мобилизирани от съседните села мъже – общо 29 000 души; 2 000 каруци, 1050 моторни превозни средства и хеликоптери³, които взривявали земните маси от въздуха. Борбата със стихията продължила до 9 март. В основите на язовирната стена погребали и Давид Минич от село Нишора, загинал при трудова злополука на строежа.

На 28 март 1963 г. вестник „Борба“ писал, че в Завой са потопени 456 жилищни и помощни сгради. Щетите били оценени на 650 милиона динара по тогавашните цени...⁴

Без покрив над главите си останали 1335 жители на селото.

Пред съда на поколенията като свидетели и разказвачи от мястото на потопа пред нас са образите и пейзажите на трагедията, изтръгнати от мрака на черния картон.

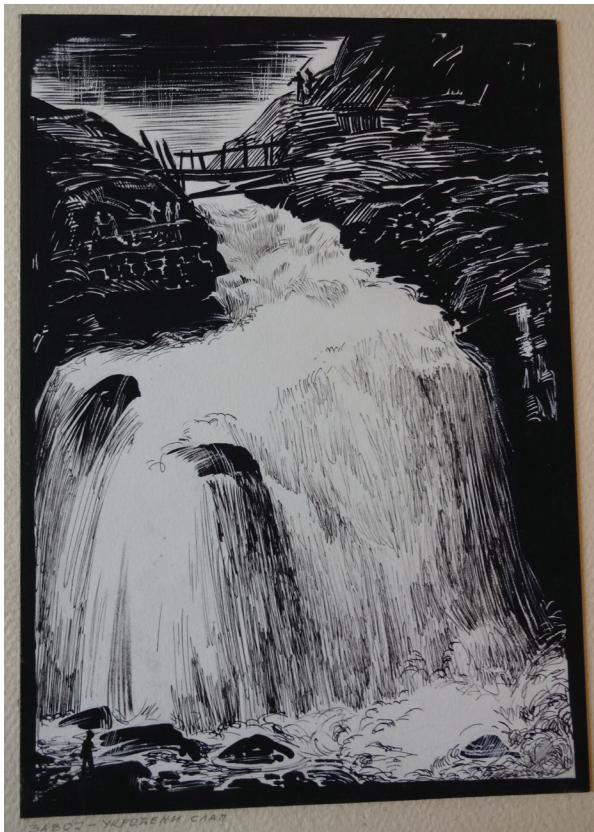
Смирено, с любов и в забрава Иван Петров рисувал памет.

1 Текстът е публикуван за първи път в списанието на българите в Сърбия „Визия“ – Цариброд: Гражданско сдружение „Обзор“, № 22, 23, 24, 2019, с. 22-23.

2 Минић, Војислав М. Завој. Пирот: Графика, 1989. с. 101. (Преводът на откъса от книгата е мой)

3 Пак там, с. 105.

4 Пак там, с. 104.

ТАКОЖЕ ПОСЛЕ ДИЖИ

ЗА ОДНОУ ЧАСА ПРОВАДИМ БИДЕЛОСТ

ЗАВОЈ-СТАНОВНИК КОЈИ НИЈЕ НАПУСТИО КУЉУ

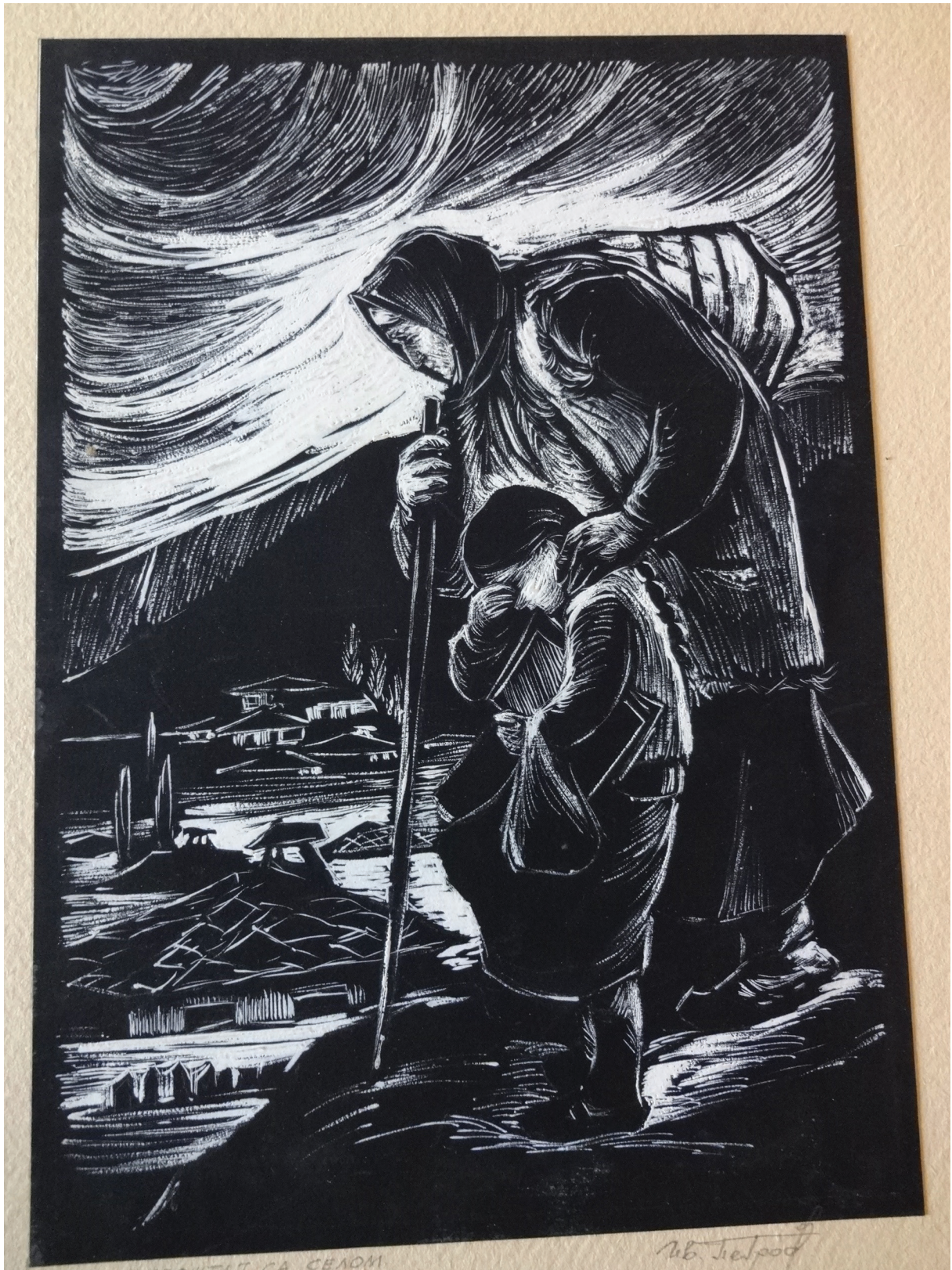

ЗАБОЈ

ЗАБОЈ - БЕГ НА ОБРОЊЕНИМА СТАРЕ ПЛАНИНЕ

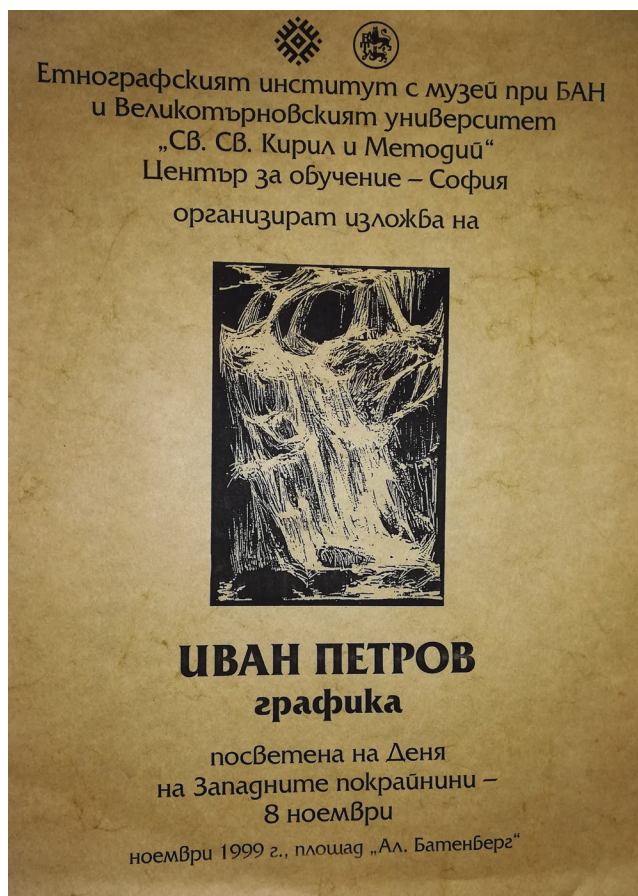
НАУТИЛ СА СЕЛОМ

Н.В. Тетюх

*Спят вечните води, безбрежните води — бездънни,
но в тях се не оглеждат небесата звездни,
и бродим ний наоколо безсънни,
и тръпнем пред безмълвните им бездни.*

„Нирвана“, Яворов, 1910 г.

Преди двадесет години, на 08 ноември 1999 г., по случай Деня на Западните покрайнини в Етнографския музей в София е открита първата и единствена засега изложба на Иван Петров в България. За нея синът му Йордан Петров предоставя цикъла графики, рисувани по време на бедствието при село Завой. Пред многобройните гости вдъхновено слово произнася Калин Николов, изтъкнат изкуствовед, карикатурист и илюстратор, внук на дългогодишния царибродски кмет Стефан Барона. Речта му завършва с думи на дълбока почит към личността на твореца и гражданина Иван Петров, с трепетна надежда за преоткриване на българското духовно пространство, останало отвъд наложените от Ньойския договор граници: *„майсторското му наследство е пример за сила на духа, за могъществото на мечтите, но и още нещо: Иван Петров ни води, за да видим истината на времето, както и най-после да отворим очи за чудесните творчески постижения на тоя толкова богат на художници, на музиканти, писатели и интелектуалци край, наречен Западни покрайнини“.*

Етнографският институт
с музей при БАН и
Великотърновският университет
„Св. Св. Кирил и Методий“
Център за обучение – София

имат удоволствието
да Ви поканят на откриването
на изложбата на

ИВАН ПЕТРОВ
графика

посветена на Деня
на Западните покрайнини –
8 ноември

понеделник 8.XI.1999 година – 17.00 ч.
площад „Ал. Батенберг“
(Вход откъм ул. „Московска“)

ЗАВОЈ ТОНЕ

*Предвечните води, всевечните води — кристални,
бездънни и безбрежни, призивно прохладни
Но страх ни е да пием, нас — страдални,
безсънни, безнадеждни, знойно жадни.
„Нирвана“, Яворов, 1910 г.*

„Истината на времето“ е дълг на писмените. Знанието за отколе и днес ни изправя пред страстите, желанията и волята за памет на живели и съвременни интерпретатори. Бъдният наш потомък, в чиито вени ще зове и шепне гласът на предците, нека бъде „откривателят на истината“, на която ще се опитаме да послужим и днес, в последния откъс, посветен на живота и делото на Иван Петров – Художника.

На 7 страница в брой 146 на в. „Братство“ от 28 май 1964 г. откриваме прелюбопитните отзиви на летописеца Богдан Николов: „По случай рождения ден на другаря Тито и Деня на младостта в Димитровград бе открита изложба на Иван Петров на тема „Завой през 1963 година“. Всъщност това са 25 графики тематично свързани със събитията, станали при наводненията при село Завой... Всяка картина допринася, за да се получи едно цяло, като същевременно от всяка картина личи определена мярка между светлите и тъмни контрасти...“.

Пред Вас, уважаеми читатели, в последните три броя представихме 21 графики от този цикъл: 20 от тях са притежание на наследниците на Иван Петров, една – на Олгица и Крум Величкови, а в публикацията на Богдан Николов откриваме още едно изображение на човека от Потопа, понесен от черното зло на пожънати надежди. Всеки знак за съдбата на останалите три графики ни приближава към „истината на времето“, пред която оставаме в дълг...

КАМЪРИТЕ НА РЕКАТА

ЗАДОЖКО РЕБЕТО - КА НОВИ ВЪДЪВЪНИ

МЕТОДИ ПЕТРОВ

ПОСВЕЩАВАМ

НА 100-ГОДИШНИЯ ЮБИЛЕЙ
НА АРТИСТА, БОХЕМА И УЧИТЕЛЯ
МЕТОДИ ПЕТРОВ – МЕТО¹

„Да си поживееш, не е толкова лошо“

*Пред гроба на Методи Петров
личен архив на Донка Николова, 10.04.2020 г.*

За сетния си сън полягаме с лице към залеза. Изгревът завещаваме на всички, които ще застанат почтително пред гробовете ни, ще се взират и ще търсят кои сме били и защо сме такива?

Докато гледах бюста на Методи Петров, дело на известния скулптор Душан Донков от Пъртопопинци, виждах Цариброд и Нешково. Каменните очи на Мето Петров пронизват с някаква жива насмешливост, от която потръпваш.

Неравен, беден и бурен, богат, самотен и споделен е животът на Методи Петров – низ от противоречия и неразгаданост. Мето Петров е светец и бохем, поел своя звезден път през изкуството от Желюша. Дамгосан с подозренията на Голи Оток, той остава неповален от никоя беда гениален талант и щедър приятел; уморен от суетата рибар и широко зинал рибок. Откривам го в любимия му рефрен „Що ми трябваше на мен жена“ и в предизвикателното балонче на подписа му.

Мето.

1 Текстът е публикуван за първи път в списанието на българите в Сърбия „Визия“ – Цариброд: Гражданско сдружение „Обзор“, № 27, 2020, с. 22-23.

Кръст, въдица и – мет от другата страна на видимото, в многозначността на премълчаваното, мет от другата страна на живота – във вечността на сътвореното! Подписът на Мето е притча с много неразгадани послания и старателно изписана точка.

Всеки живот може да бъде съчинен, подменен и забравен. Така живеят хора и народи, на мястото на кръста идва полумесеца, после обратното, после други промени... Реката на живота няма да я спреш с рисунка, слово или свирня. Сипейте на всеки бряг, обаче, удържа Дървото. И в най-лютата житейска зима, и в най-жежкото лято на исторически промени помненето и почитта към истината раздвижват мъзгата на „дървето, на дървето вършето, и на вършето листето“.

*I ред - Татяна, Елисавета, Предраг (деца на Александър и Ивана Петрови)
II ред - баба Дука и снахата Ивана
III ред - Гуга, Методи Петров, Славна (Мето и двете му сестри)
Желюша, 1936 г. Семейен албум Олгица и Крум Величкови*

МАЯ И МЕЧО

Да израснем край нашия теча² Мето, Мечо, както го наричахме ние, децата, бе истинска привилегия.

Бидейки съвсем малки деца по това време, ние не можехме да оценим неговото спокойствие, скромността му и всички останали човешки качества, които той притежаваше.

Но сега, когато прехвърлям спомените си, откривам сила във всичко, което той ми е говорил и на което ме е научил. И винаги говореше чрез шеги, сякаш четеше народни умотворения.

Спомням си всеки съвет, който ми е давал. Теча Мето искаше да е част от цялостното ми израстване. Коментираше всяка моя наградена творба, всяка композиция, по-късно грима ми, прическата, първото ми увлечение.

Много ми липсват и той, и тета³ Веца. Откривам ги във всичко: в рисунките на стената, в старите снимки, в нашите семейни вицове, в безбройните анекдоти, в старите български народни песни, които пеехме постоянно, в стихотворенията, които те ни рецитираха.

Теча Мето беше голям другар и приятел за мен. Успяваше да ми бъде едновременно и дядо, и възпитател...

Криеше от родителите ми всички пакостии, които вършех, и с това напълно спечели доверието ми.

*Венета, Марияна, Мето, 1978 г.
семеен албум Марияна Митов*

*Мето и Мая, 1978 г.
албум Марияна Митов*

Преди смъртта си се постара да ми направи чудна изненада. Докато седяхме в ателието му и коментирахме неговата нова картина, ми подари малък фотоалбум. Помислих, че това са наши общи фотографии, а в действителност се оказа колекция от мои детски портрети, които той е правил без да разбере. Методично подредени по дати и всеки с коментар: моята кангърка, Мака чете, Мая гледа TV, Маката спи, Маката на Нова година и т.н. и т.н.

2 Теча е диалектна форма за свако, съпруг на леля.

3 Тета е диалектна форма за леля, сестра на един от двамата родители.

Рисувал ги е на стари пожълтели листи, на картон, на гърба на вестник, някои са рисувани по памет... където е имал вдъхновение.

Този албум пазя като нещо най-драгоценно, нещо, което ме връща в дивния свят на детството и съживява спомените ми с моя Мечо.

Този албум винаги ми напомня колко много обичаше той децата, младите, как е премислял нашите игри, колко щастлив го правеха малките, най-дребните неща.

Той беше като река, спокоен и неизчерпаем.

Той беше човек, който обича живота!

Марияна Митов⁴
29.01.2020 г.

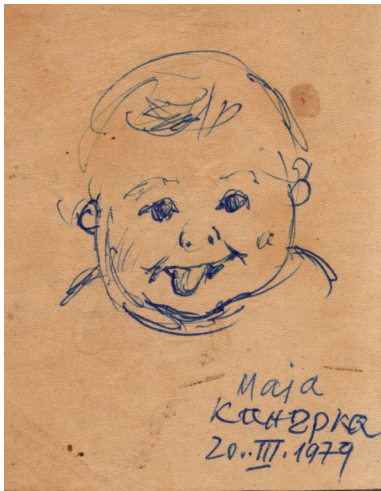
I ред – Крум и Костадина (родители на Венета и Васил), Марияна, Венета Петрова.

II ред – Васил, Гордана и Любомир, Методи Петров, Олгица и Крумчо, Драгица (съпруга на Васил).

Цариброд, 1982 г. Семеен албум Марияна Митов

⁴ Марияна Митов е внучка на Васил, брат на Виолета Крумова Петрова, втората съпруга на Мето Петров. Албума с детските портрети получих заедно с текста на спомена „Мая и Мечо“. Желанието на Марияна бе портретите и споменът да се публикуват заедно. Преводът на текста на Марияна Митов е мой.

Маки/теча/Меча
 На Маки от теча Мечо...

С брат си Иван Петров поставят началото на българския комикс. През 1942 г. в софийския вестник „Вечер“ публикуват комикса „Не го убивай, Георги“. По думите на самия Методи Петров, споделени в писмо до Бранислав Милтоевич, до края на 1943 г. във в. „Вечер“ и в пловдивския в. „Родопски глас“ излизат още редица техни комикси. Сред тях са и авторските „Пампасите горят“ и „Майко, къде си?“, които Методи Петров по-късно печата и в детския в. „Другарче“.

Скопие 1945 - 1951

Сътрудник е във военните вестници „За свободата“, и „Народна армия“. М. Петров е сред основателите на македонския хумористичен вестник „Остен“, където публикува свои карикатури. От 1951 г. започва работа в ежедневника „Нова Македония“, където отпечатва и първия комикс на македонски език „Кузман Капидан“. Тук излизат и други негови комикси, сред които е познатият ни от в. „Другарче“ комикс „Хитър Пейо“.

Голи Оток 1952 - 1957

След работно посещение на Гецо Кончар, братовчед на Раде Кончар, в рамките на затвора е изградено ателие с отделно помещение за спане. Методи Петров и брат му Иван изпълняват многобройни частни поръчки, рисуват портрети на пролетарските вождове Сталин, Димитров, Тито.

Ниш - Димитровград 1960 - 1995

През 1960 г. постъпва в редакцията на в. „Братство“ и оттук започва най-ползотворният период в неговото творчество. Илюстрира над 80 книги и учебници на български език.

Работи като карикатурист във в. „Братство“, където се ражда героят на комикса „Бай Онзи“. По своята самобитност и въздействена сила Бай Онзи е съпоставим със световните образци на смешното, карикатурното и пошлото.

Сътрудничи в детския в. „Другарче“ от неговото създаване и до края на живота си. На страниците на детското издание разгръща невероятния си талант да изгражда въздействащи и запомнящи се комикси. Във всеки брой излизат по два, а понякога и по три негови комикса – задължителният голям комикс, който обхва-

ГОРЕ, НЕМОЖЕ ПА УБИТИ МЕСАР " МОГУ
ДА РАВЕДЕМ ТОШ ОВЕ ВХРИТРОС, ДЕР
СЕ СВАК ПЕ СЕКАМ. ТО СУЗ, ПАМПАСИ
ГОРЕ" " МАЙКО КЪДЕ СИ?" ОВА СУ БЕТА -
ПОВИ БИЛИ АВАНТУРИСТИЧКЕ ВЪДРНИЧКЕ
Ч РАДЕТО И РАДОСТНОТЕ ТЕРКОТОВЕ.

ща цялата последна страница, и любимата на всички читатели комикс-лента „Иванчо“.

В този период създава своите акварели, графики, литографии, портрети, стенописи, неизменно свързани с живота, хората и природата на Димитровград и неговите околности.

В димитровградския самодеен театър „Христо Ботев“ е режисьор, сценограф, автор на костюми, гримьор и актьор.

Негови карикатури са публикувани в български, чешки и югославски ежедневници.

НАПРАВЛЕНИЕ – реализъм, романтизъм

НАГРАДИ

1969 г. – Септемврийска награда за изобразително изкуство на община Димитровград.

1973 г. – Награда от Фестивала на хумора и сатирата в гр. Габрово, България

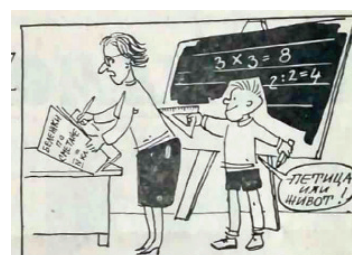
1975 г. – Награда от IV конкурс на карикатура в Земун, Югославия.

1978 г. – Награда от Световната галерия на карикатури, Скопие.

1988 г. – Награда от Клуба по анимация на Великобритания.

1989 г. – Награда от VII Международно състезание на карикатурата в Турция

и още много други награди от участие в международни изложения и конкурси на карикатурата.

СЕМЕЙСТВО

БАЩА

Йордан Петров (1883 – 1927)

МАЙКА

София (Дука) Петрова (1885 – 1967)

БРАТЯ/СЕСТРИ

Александър, Асен, Иван,

Лена, Гуга, Славна, Оля

БРАК

Лепосава (Лепа)

Венета Крумова

ДЕЦА

Нинослава (Нина)

ВНУЦИ

Ясмина, Игор

ПОДПИС

ГАЛЕРИЯ

На 21 ноември 2009 г. галерията в Димитровград е назована в чест на Методи Петров – Методо.¹

САМОСТОЯТЕЛНИ ИЗЛОЖБИ

1969 г. в Димитровград

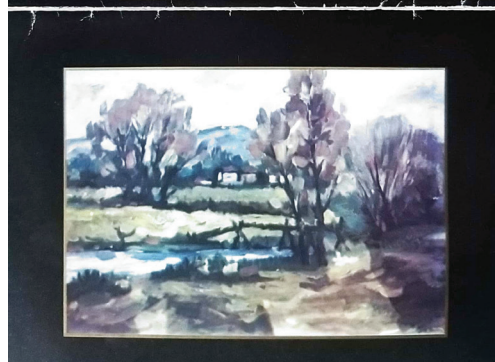
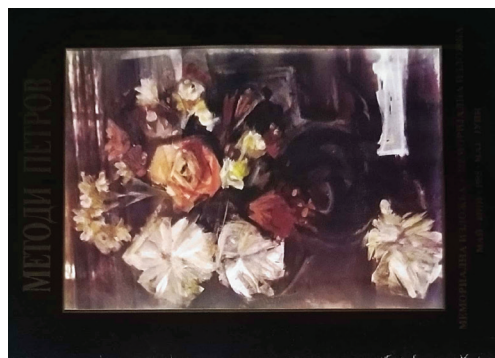
1973 г. в книжарницата в Димитровград

1992 г. в Димитровград

1995 г. посмъртна изложба в Димитровград

1997 г. в Столичната библиотека в гр. София

Участва в редица съвместни изложби.

В СПОМЕНИТЕ НА СЪВРЕМЕННИЦИТЕ

„...от изложените творби на Методи Петров се вижда, че основен двигател в творчеството му е мозъкът, а не ръцете, и че този, който няма свободна мисъл, се излага на опозоряване и критика от страна на зрителя“. Никола Денков, „Изкуството на М. Петров“, в. „Братство“, бр. 369/30.05.1969 г., с. 9.

„Още приживе стана легенда, но с жива плът и жив дух“. Стефан Николов, в. „Братство“, бр. 1572/1995 г., с. 6.

„...живот, създаващ красота, и личност, озаряваща с човеколюбие и благородство“. Стефан Николов, „Творчество, надживяващо времето“, в. „Братство“, бр. 1672/16.01.1998 г., с. 8.

„Онова, което сега е важно, това е историческият и художественият факт – че без неговото име вече не може да се осмисли нито една югославска, сръбска, българска и македонска комикс христоматия“.

Бранислав Милтоевич, „Щрихи за творчески комикс портрет на Методи Петров“, сп. „Мост“, бр. 142/1996 г.

„Живописецът Методи Петров е още едно доказателство за общоизвестната истина, че скромността е отличителен белег на всички велики хора“. Богдан Николов, „Бай Онзи винаги актуален“, в. „Братство“, бр. 1659/24.10.1997 г., с. 9.

„Изкуството на Методи Петров далеч надхвърля локалните рамки и се вписва престижно в цялостната панорама на съвременното югославско изкуство“. Димитър Г. Димитров, „Бай Онзи винаги актуален“, в. „Братство“, бр. 1659/24.10.1997 г., с. 9.

¹ Вж. „Братство“, № 2265, 25 декември 2009, с. 9.

АВТОПОРТРЕТ

масло, семейна колекция Олгица и Крум Величкови

МЕТОДИ ПЕТРОВ – МЕТО

ОПИТ ЗА РЕКОНСТРУКЦИЯ НА ЖИТЕЙСКИЯ МУ ПЪТ

ДЕТСТВО¹

Методи Петров е роден на 23 май 1920 г. в с. Желюша, в семейството на Йордан Петров (1883 – 1927) и София (Дука) Петрова (1885 – 1967). Той е седмото, предпоследно, дете сред многобройната челяд в рода на Къркешените. По-големи от него са братята му Александър (1906 – 1986), Асен (1910 – 1979), Иван (1913 – 1965), сестрите Гуга, Оля и Лена, най-малката – Славна (Славка Милева), се ражда 1924 г. Животът на семейството е белязан от преждевременната смърт на бащата. Славна по това време не е навършила три години и не го помни. Най-големият от синовете, Александър, е войник. В спомените на своя племенник Йордан Петров (Дачко) Александър остава като „стари татко“. С почителното „стара майко“ се обръщат и към съпругата му Иванка.

След смъртта на съпруга си София Петрова не се жени втори път, посвещава се на децата и внуците си. В махалата я наричали „мама Дука“, заради щедростта на Мето и Славна, които раздавали по къшейче бял хляб на всички свои приятели. В онези следвоенни години се живеело бедно и с много лишения. Повечето семейства в Желюша ядели само черен хляб, а Дука Петрова месела вкусен бял хляб благодарение на единия от по-големите си синове, който работел в Пирот и носел оттам бяло брашно и олио. Тя често се сърдела за безразсъдната щедрост на децата си, които едвам изхранвала, но човечността лесно избуявала в изстрадалите им души. Приучени на трудолюбие от най-ранна възраст, възпитани в чувство за дълг и отговорност един към друг, живеели сплотено и весело въпреки трудностите.

*Славна, сестрата на М. Петров, със сина си
албум Олгица и Крум Величкови*

*Оля, сестрата на М. Петров, със сина си
албум Олгица и Крум Величкови*

¹ Текстът е публикуван за първи път в списанието на българите в Сърбия „Визия“ – Цариград: Гражданско сдружение „Обзор“, № 30, 2020, с. 24-25.

Иван и Методи наследяват от майка си таланта да рисуват. Творчеството им ги превръща в емблема на родния край, в мярка за отдаденост на изкуството, пример за човеколюбие и твърдост на характера. Останали от най-ранна възраст сираци, те ще извървят трудния път на бащинството като пилигрими и мъченици, саможертвено и в самота. Бащинството е копнеж и незарастваща рана до края на дните на Методи, негова Голгота и път към възвисение.

*Методи и Иван Петрови
албум Олгица и Крум Величкови*

Животът в склоновете на Стара планина, покрай бухлатите брегове на Нишава, на кръстопътя, наречен Царев брод, насища спомените с омайни пейзажи, разгаря въображението и изостря сетивата. Тук жадуват не просто за успех, а за световна слава. През 30-те години на XX век Желюша била селце от 70 къщи, но с два отбора по футбол. Забележителното чувство за хумор и самоирония, характерни за хората от това място, можем да открием дори в названието на тогавашните спортни клубове: СК „Не дошла до неџа“, се казвал отборът на гимназистите. Описателното име на отбора, повлияно от граматичните особености на местния диалект, подсказва, че топката никога не е стигнала до тези играчи. Футболистите от местното основно училище играели в СК „Ратар“. Преведено на български, названието на този отбор означава *земеделец, орач*.

Вспомените на Методи Петров през летните месеци играчите и на двата отбора от сутрин до вечер разоравали единствено поляната на Каракашевото² и водите на Нишава. Както е прието, между двата отбора имало нетърпимост и правото да огласяват своята неприязън било на страната на по-големите. Противоречията се изострили, когато една от срещите завършила с 2:1 за „Ратар“. Честолюбие то на победените родило коварен план с горчиво-смешен финал.

Вярата в собствената значимост, самоувереността и амбицията на малките желюшани от далечната 1930 г., когато се състояло първото световно първенство по футбол, и днес предизвикват възторг и умиление. Още в онези години Испания била световна сила в този спорт. До СК „Ратар“ стигнало писмо от нейния национален отбор, че на път за Япония, където отборът има контролна среща, футболистите ще слязат от *Ориент експрес* в Желюша, за да изиграят една среща с победителите над СК „Не дошла до неџа“.

О, пленителна наивност!

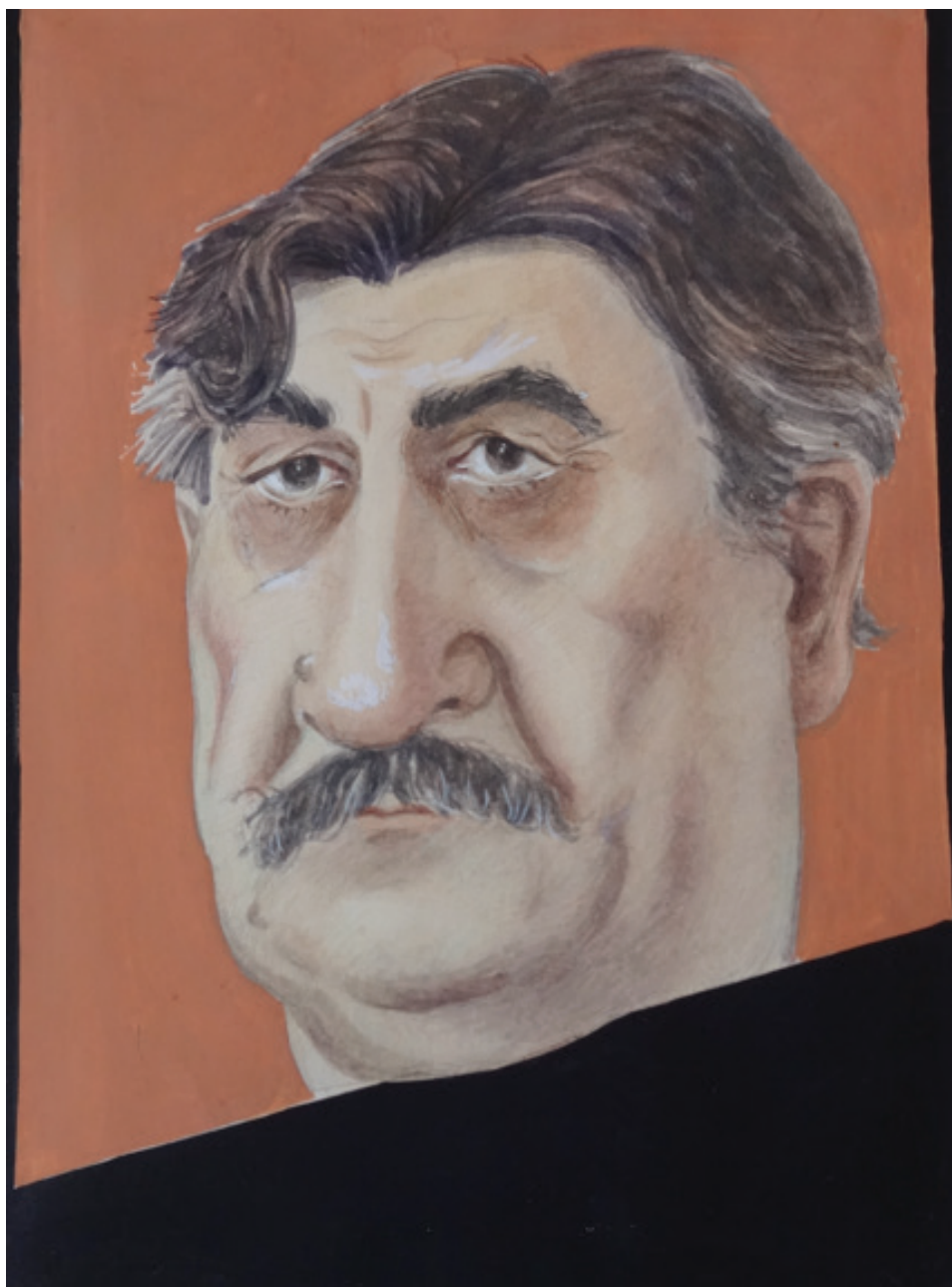
В назначения час малчуганите от СК „Ратар“ чакали царствения влак, строени на перона, от кюшетата коварно надничали победените в честен двубой играчи на „Не дошла до неџа“. Влакът спрял, почакал минута време и с оглушителен писък напуснал скромната балканска спирка. След безпаметен миг на объркване дюдюкания и присмех огласили перона. Не знаели къде да се дянат от срам малките ратарци.

Така дошъл до Мето първият горчив урок за видимите и духовните победи. Него той разказва пред камерата на младежкото предаване „Кад сам био млад“.

За написването на материала са използвани интервюто със сестрата на Методи Петров Славка Милева „Из живота на Методи Петров“, публикувано в сп. „Другарче“, бр.624/февруари 2002 г., с. 29, и първи епизод на предаването „Кад сам био млад“ на ТЦ „Цариброд“.

² Днес на това място се намират сградите на детската градина и основното училище.

АВТОПОРТРЕТ

акварел, семейна колекция Олгица и Крум Величкови

ОБУЧЕНИЕ³

Основно училище Методи Петров завършва в родното си село. Още в началните класове учителят по рисуване оценява неговия талант, изпраща една от рисунките му на национално състезание и тя печели награда. Това първо признание – насърчение за усърдна работа, Методи Петров не забравя до края на своя дълъг и нелек творчески път.

Наричани „златни, луди, бурни“, 20-те години на миналия век за по-голямата част от населението на Балканския полуостров са бедни, следвоенни, години на разруха и мизерия. В семейството на Къркешените един след друг умират дядото Петър и бащата Йордан. Настъпват тежки дни на изпитания и усилен труд. Методи износвал дрехите на по-големите си братя. Иван едновременно работел и учел в Белград. По празниците се прибирал в родната Желюша с подаръци за всички. При едно такова завръщане Славена получила червена коприна на бели точки за нова рокля. Останало парче плат и Методи си ушил шал, за да прикрива липсата на риза под самото.

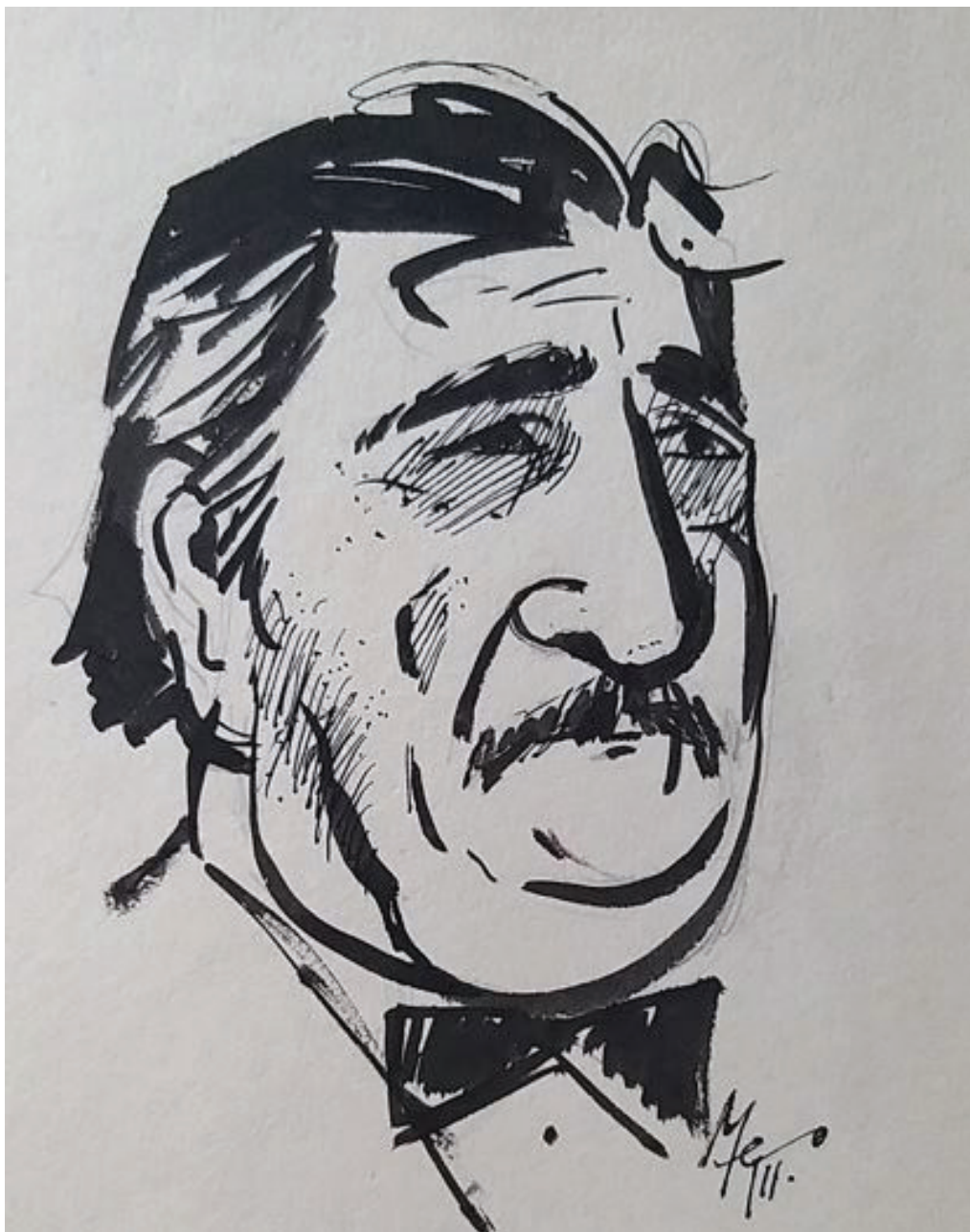
В тези трудни за мнозина години в Цариград било открито гражданско училище за децата от най-бедните семейства. Без учебници, с една тетрадка, в която записвал всички лекции на учителите, сред възпитаниците на гражданското училище бил и Методи Петров. С нескривана любов сестра му Славка споделя, че въпреки условията, при които се образовал, Методи бил най-силният ученик от всички деца в семейството.

Обстоятелствата заставят Иван да напусне Белград. В една стаичка непосредствено до къщата той прави ателие и започва да работи усилено. Рисува предимно портрети, които продава, за да подпомага издръжката на семейството. Методи от сутрин до вечер се върти около брат си – остри моливите и кредитите, прави кафе и учи от брат си тънкостите на зографисването. Когато Иван отсъства, Методи се затваря в ателието и с часове никой го не вижда – рисува и рисува...

След завършване на средно образование кандидатства и е приет в Белградската академия по изобразително изкуство, но започва Втората световна война, животът става все по-непредвидим и тежък. Методи Петров трябвало да свикне с мисълта, че пред него остава само пътят на самообразованието...

³ Текстът е публикуван за първи път в списанието на българите в Сърбия „Визия“ – Цариград: Гражданско сдружение „Обзор“, № 31, 2020, с. 24-25.

АВТОПОРТРЕТ

перо и туш, семейна колекция Стефан Николов

РАТНИ ВОДОВЪРТЕЖИ⁴

В навечерието на Втората световна война Методи Петров работи заедно с брат си Иван в София. Талантът, волята за успех и труднопостижимата им енергичност ги вписват в живота на софийската творческа бохема. Рисуват комикси, илюстрират детски книги и класически български творби, сътрудничат си с изтъкнати творци като Радой Ралин, Елисавета Багряна, Георги Караславов, Орлин Василев, Лъчезар Станчев. Методи, пристъпващ към своето второ десетилетие, е все още дете. Иван е млад баща, съпруг, отговорен брат, изкушен от политически страсти буден ум. Изпълнени със съсрадателност и тревога за бъдещето, и двамата са в плен на някакъв необуздан копнеж по справедливост, приключения и красив живот. За това свидетелстват сюжетите и героите на първите им авторски комикси „Недей да го убиваш, Георги“, „Майко, пампасите горят“, „Нощният ездач“. Противоречията на времето разпъват на кръст неспокойните им души.

Днес с имената им започва историята на българския комикс...

„През лятото на 1944 година в българската фашистка войска бях запас. Поради болест получих домашна отпускат. Имах тежко заболяване на десния крак, затова няколко месеци едвам се мъкнех из казармата“. Така започва разказът на Методи Петров

„Три дни със слънчоглед“, в който той описва пътя си до партизанския отряд „Момчил войвода“.⁵ С конкретните си препратки към настоящето, документално точен в назоваването на местности, имена на съратници и събития, разказът навярно би бил интересен за широк кръг специалисти. В контекста на целия житейски път на Методи Петров, на знанието ни за политкоректността

На сремския фронт 1945 г.

на всички издания от шейсетте години тази изповед е интересна и с репликата на единствения чужд глас в нея – обръщението на безименния овчар от с. Брайковци към прегладнелите пишман партизани: „– Не бойте се, деца! Знаем кои сте. В тая поята съм намирал Славчо, Анта и Баев. Ако се зададе нещо, че ви обадим“. Детински, необмислен, незрял, провокиран – това е човешката недистанцирана оценка за избора на младите хора. Същата оценка, макар и индиректно, повтаря и Методи

⁴ Текстът е публикуван за първи път в списанието на българите в Сърбия „Визия“ – Цариград: Гражданско сдружение „Обзор“, № 32, 2020, с. 22 – 23.

⁵ Вж. в. „Другарче“, № 135, 01.10.1969 г., с. 4.

Петров: „...мислех си за стария овчар, който ни изпрати хлябеца, погрижи се родителски за нас“. Към разказа авторът е добавил своя фотография с група офицери от Сремския фронт. От снимката ни гледат усмихнати снажни мъже, щастливи от спечеления аванс пред смъртта деца...

Знанието за това време, за възрастта и произхода на неговите герои допълва една по-ранна публикация на Методи Петров в 82 – 83 брой на в. „Другарче“ от 16.12.1966 г. Кратката информацията от таблите на комикса и до днес остава встрани от популярната историческа литература и е непозната за голяма част от младите читатели. Покрай строгата фактологичност за освобождението на град Ниш и околните села се прокрадва и емоционалната оценка за събитията: „нашите войски са дочакани от населението със сол и хляб... и са дарувани с чеиз“.

Крайт на Втората световна война заварва Методи Петров в Македония. От Скопие започва следващият етап в живота му, белязан с трагедията на отнетото бащинство...

Пролет, масло, колекция хотел Нарру, фото Ивица Иванов

АВТОПОРТРЕТ

Методи Петров // Братство, бр. 511, 13 август 1971, с. 9.

ОТ МАКЕДОНИЯ ДО ГОЛИ ОТОК⁶

„Дейността му на художник, илюстратор и карикатурист започва именно след освобождението – в Скопие...“. Ст. Николов (в. „Другарче“, бр.135/12.09.1969 г., с. 6.-7.)

В края на Втората световна война Методи Петров е офицер от Югославската народна армия и сътрудничи в армейските вестници „За победа“ и „Народна армия“. От 01 януари 1945 г. приложението за хумор и сатира към бюлетина на Първата македонска народно-освободителна ударна бригада „Сред поле зунзуле“ започва да излиза като самостоятелен вестник със заглавие „Остен“. Методи Петров е сред неговите учредители, назначен за карикатурист с редакторски щат. Работата му в „Остен“ го утвърждава сред водещите творци на сатиричния жанр. През 1951 г. започва реорганизация на вестника и Методи Петров се прехвърля в ежедневника „Нова Македония“, където през следващата 1952 г. публикува поредица от комикси. Комиксът „Кузман Капидан“, чийто сюжет е вдъхновен от народна легенда за борбата против османското робство, е първият комикс на македонски език. От този период е и комиксът „Хитър Пейо“.⁷

Воден от таланта, а навярно и от находчивостта, и жилавото дионисиевско жизнелюбие на габровските си предци, Методи Петров с ускорени темпове преминава през етапите на творческо самоутвърждане и се радва на обществено признание. Очарователен, духовит, пленен от багрите, словото и музиката, допускам, че е бил любим и копнеж на не едно женско сърце. Избира да създаде семейство с Лепа, Лепосава от Косовска Митровица, родна сестра на първата съпруга на големия актьор Петре Пърличко – патриарха на македонския театър, останал в историята на театралното и филмовото изкуство със своите многобройни вълнуващи превъплъщения. Приятелството на двамата творци, всеки от които пионер и класик на своето дело, е скрепено от кръвното родство на дъщерите ми – Анче на Петре Пърличко и Нина (Нинослава) на Методи Петров. Разбирането, уважението и споменът за споделените младежки дни ги свързват дори когато безчовечността на концентрационния лагер и политическата присъда хвърлят тежка сянка върху Методи Петров, лишава дъщеря му Нина от знанието кой е нейният баща.

*МЕТОДИ ПЕТРОВ
част от фотография с Лепа, семеен
албум Олгица и Крум Величкови*

⁶ Текстът е публикуван за първи път в списанието на българите в Сърбия „Визия“ – Цариброд: Гражданско сдружение „Обзор“, № 33, 2020, с. 22 – 23.

⁷ Вж. Милтоевич, Бр. Щрихи за творчески комикс портрет на Методи Петров // *Мост*, №142, 1996.

През 1973 г. Методи Петров публикува във в. „Другарче“ статията „Петре Пърличко – великанът на македонския театър“, посветена на 50-годишния творчески път на актьора. За близкото приятелство между двамата свидетелстват фотографията на Петре Пърличко, подписана специално за читателите на в. „Другарче“, и кратката информация за приноса му към театралното дело в Цариброд: „...благодарение на неговата помощ още през 1949 г. в Димитровград бе създаден куклен театър. Тази помощ се състоеше от основни реквизити, декори и кукли, така че тогавашната генерация в Димитровград имаше щастието да види няколко представления на този куклен театър, който не просъществува дълго. Трябва да се знае, че по това време куклен театър в СР Сърбия имаше само в Белград и Димитровград“.⁸

Кукленият театър в Цариброде дело на Иван Петров. Вероятно когато е пътувал до Скопие, за да получи дарението за своето смело начинание, Иван е бил с цялото си семейство. Йордан Петров – Дачко, има мил спомен от посещение в Косовска Митровица, при което двамата с Нина играят в задния двор на баба ѝ и дядо ѝ, където има дървета с удобни за катерене полегнали стволове и красиви бухлати корони! Това е единствената среща между двамата първи братовчеди. Скоро след това съдбата ще се разпoredи студено и безпощадно с тях: бащите са изпратени в Голи Оток, Лепа много скоро се жени за човек от службите, Левка, съпругата на Иван, споделя присъдата му, за да го спаси от смърт. Децата остават в празното

Нина, дъщерята на Методи Петров
семеен албум Олгица и Крум Величкови

пространство на догадките, страха и срама. Театърът на житейския абсурд достига неподозирани висоти: При прощалното си посещение в затвора при Мето Лепа е видимо бременна. Идва с майка му – многострадалната Дука Еврейкина, и с Нина! В справката от Голи Оток е отбелязано, че на 01 август 1952 г. Методи Петров влиза в лагера, осем месеца по-късно до него е адресирана фотография с посвещение,

⁸ Вж. Петров, М. Петре Пърличко – великанът на македонския театър // Другарче, № 209/15.05.1973, с. 5.

трогателно и жестоко със своята последователна осъщественост: „Драги татице/
Мисли на мене и биће ти лакше./Нека те мој лик крепи!/29.VI. 1953/К.М. Твоја Нина“.
Нина завинаги остава вџделен образ за своя баща. Контактите са невџможни,
нежелани, а навярно и опасни – догадките остават до днес.

Иван и Методи Петрови влизат в културната история на своето родно
място със съзидателната си творческа амбиция, с непобедимата вяра на малките
ритнитопковци от „Ратар“, че националите на Испания ще слязат на Желюшката
гара и честният двубой предстои!

Коя съм аз, чия съм? – са тревожните въпроси, които след десетилетия на
раздяла ще доведат Нина в Димитровград, за да се запознае с баща си, да го срещне
с внуците му Ясмина и Игор, да вгорчи радостта му с ранимостта на предпазливото
и недоверчиво обръщение: „Вие, тато,...“.

*Ваза с цветя, масло
Галерия Методи Метод Петров*

НОВ ЖИВОТ⁹

След пет години и три месеца, на 29 ноември 1957 г., вратите на затвора проскърцват тежко зад Методи Петров. От другата страна остава брат му Иван, а той тръгва към дните на своето ново начало, към свободата, която наричаме дом, семейство и работа. Пътят до Димитровград, посрещането от най-близките в родната Желюша, кошмарите от преживяното се утаяват бавно в мрака на подсъзнанието, за да избуи отново с неподозирана мощ жизнелюбивата енергия на правенето, на творчеството и любовта. Минават само четири кратки месеца и Методи Петров се свързва с Венета Крумова. На 08 април 1958 г. сключват брак и той влиза в семейството ѝ с цялата неустоима страст на истински желюшки баронмюнхаузен – улавя се здраво за перчема и докато с лявата ръка се изтегля на повърхността, дясната неуморно рисува, все рисува...

Бедността и самотата скоро отстъпват пред звездното им излъчване. Тя – същинска Грета Гарбо, покорява публиката от сцената на Царибродския театър. Той – изкусителен красавец с обаянието на Кларк Гейбъл, е истински джентълмен и дяволски талантлив художник, актьор, режисьор, сценограф, костюмиер, гримьор. Работи, все работи, не пропуска и никое запиване. Тогава става невъздържан и реди своите прословути притчи: „Луче мира, дай ми вечна мира да забравим“, „Що ми трябваше на мен жена/тя била истинска сатана...“. През 1960 г. Методи Петров постъпва на работа в редакцията на в. „Братство“. Оттук започва пътят му на илюстратор, карикатурист,

*Методи и Венета Петрови
албум Олгица и Крум Величкови*

*Къщата на Методи Петров в Желюша
личен архив на автора*

живописец и журналист. Многообразието на живота изпълва със смисленост дните, разколебава съмнения, приглушава гласа на демоните от подсъзнанието. Методи започва своята яростна разплата с бедняшката си съдба. Преустройват старата къща на семейство Величкови в удобен и просторен дом за разрастващата се фамилия. После върху своя дял от обширния двор на Къркешените Методи построява кокетна съвременна вила, сдобива се с красива и скъпа кола. Изписва стените на ателието си и го превръща във втори дом за близки и приятели. Тук всяка

⁹ Текстът е публикуван за първи път в списанието на българите в Сърбия „Визия“ – Цариброд: Гражданско сдружение „Обзор“, № 34, 2020, с. 22 – 23.

вечер паят любимите на Методи „Я кажи ми, облаче ле бяло“, „Слушай как шумят шумите“, „Налей, Доне, руйно вино“, „Канят ме, мамо, на тежка сватба“, рецитират стихове, изпълняват заучени за представления текстове на български и сръбски класици, играят белот, разказват пиперливи истории. Методи рисува Венета, неуморно повтаря върху белия лист ликовете на всички племенници, после на техните деца, рисува за вестници, списания, за конкурси и за успокоение на душата си – все така самотна и наранена... Един след друг се раждат тематичните цикли: „По долината на Ерма“, пейзажи от Цариброд, картини с цветя, образи на деца, носталгичният цикъл от графика „Димитровград, който си отива“ и още много други.

*В дома на Методи и Венета, Цариброд
От ляво на дясно - Крум Величков, Методи
Петров, Любомир Величков, Спас Кузев,
Александър Църца
албум Олгица и Крум Велиčkови*

*Методи Петров и Глигор Гигов - Брезнишки
албум Олгица и Крум Велиčkови*

Още приживе Методи Петров получава признание за своя талант да разобличава безчовечността на времето, в което живеем. Многобройни награди от международни конкурси и фестивали го нареждат сред най-талантливите карикатуристи на света. Ненадминат във времето остава многоликият образ на находчивия нашенец Бай Онзи – забележителен синтез от смешното и жилавото, нелепото и циничното в образа на балканеца, превърнал хитруването в стратегия за вечно оцеляване. В продължение на тридесет и пет години, от далечната 1960 г., брой 33 на в. „Братство“, та чак до смъртта на Методи Петров, Бай Онзи е едновременно приятел, говорител и пълно отрицание на своя създател.

*Истанбул, Босфора, 1966-67 г.
Миле Присойски, Методи Петров, Димитър Йотов,
Венета Петрова, Матеа Андонов
албум Олгица и Крум Велиčkови*

БАЙ ОНЗИ

в. Братство, бр. 72. от 18.07.1962 г., с. 9.

В тяхната хармоничност, равнопоставеност и взаимно изключване се оглеждат парадоксите на общественото устройство, манталитетът и генезисът на съвременното ни посткомунистическо общество.

Образът на Бай Онзи е сред безспорните доказателства за изключителния талант на своя автор.

От ляво на дясно - Левка Петрова, непозната, Верка Петрова, Венета Петрова, Иван Петров, Методи Петров, непознат, най-отпред е полегнал Йордан Петров - Дачко албум Олгица и Крум Величкови

*Методи Петров и стенописът в
спалнята
албум Олгица и Крум Величкови*

*След спектакъла „Блудница, достойна за
уважение“
реж. Ангел Георгиев, 1968 г.
семеен албум Стефан Николов*

*Строеж на къщата в Цариброд
От ляво на дясно - Васил Величков, четвърти е Методи Петров, зад него е тъст му Крум
Величков, останалите са помощници от с. Петърлаш
албум Олгица и Крум Величкови*

В МРЕЖИТЕ НА РЕКАТА¹⁰

Забързаното навакхващо живеене, принудителното връщане на стартовата права, съзнанието за вина, отказаната прошка, роякът тревожни образи, принудата на срокове и авторитети са само част от превъплъщенията на оня античен стършел, преследвал прекрасната някога Йо, додето не мине през Брода, додето не стигне бреговете на благословения Нил, където отново е пленителна девойка, богиня на един дърен и загадъчен свят.

*Методи Петров и Момчило Андреевич за
риба
албум Момчило Андреевич*

Семеен албум Олгица и Крум Величкови

Пътят до бреговете на реката е завръщане към себе си, към трезвостта на самооценката и смирението пред съдбата. В последните години от живота си Методи Петров се отдава всецяло на реката, бил художник, но и рибар, страстен рибар. „Пременил се Илия, погледнал се – пак в тия“ – с тази поговорка обичал да отбива желанието на близките си да се облече отново като франт, да бъде господин. Бързал към усамотението на речния бряг и забравата в плисъка на ритмичните водни тласъци. Усмиряването на дълг`ите, надиплени от лекия полъх

¹⁰ Текстът е публикуван за първи път в списанието на българите в Сърбия „Визия“ – Цариброд: Гражданско сдружение „Обзор“, № 35, 2020, с. 22 – 23.

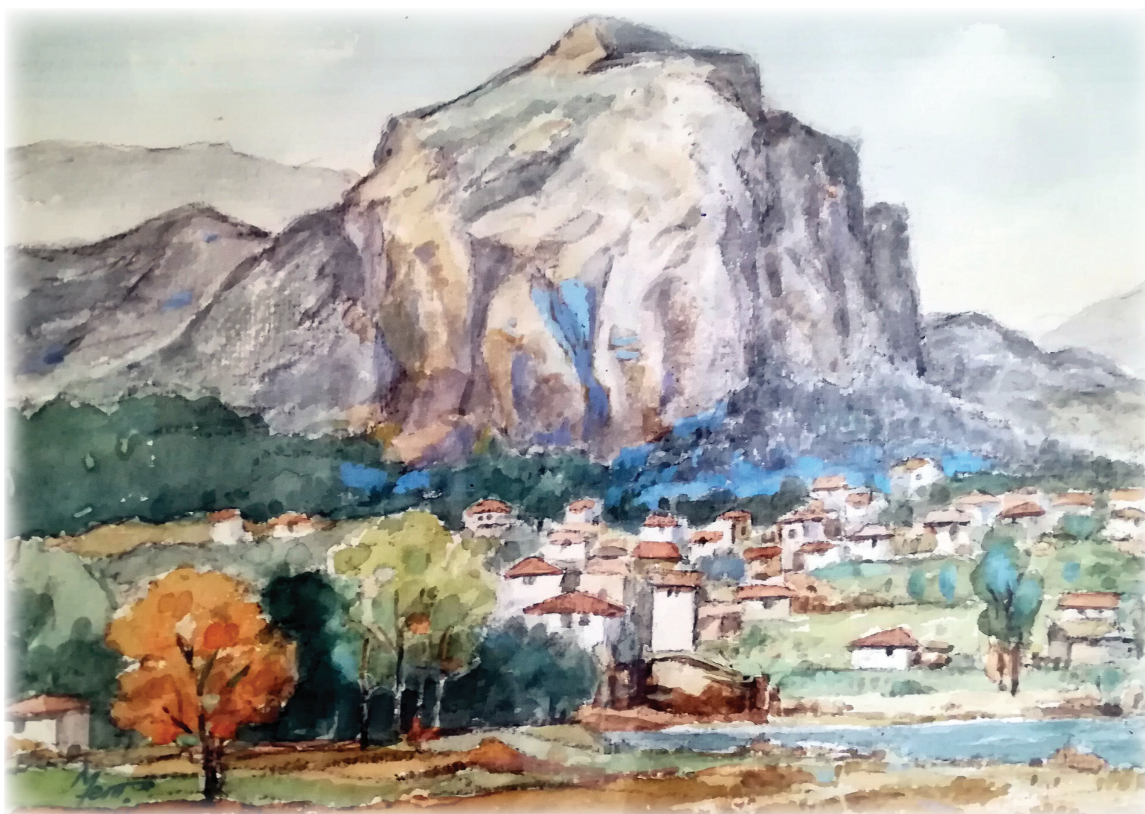
на вятъра, отдалечавало суетливия шум на живота, смесвало пейзажа с виденията на спомена. Акварелите му от Нишава и Ерма – бледи и ефирни, са забулени от тайнството на монолитно, безмълвно и сиво небе. Измити, прозрачни и огромни, формите на естеството изплуват върху белия лист като презокеански кораби в тясно пристанище. Недостижим и заплашителен, величествен и горд, планинският пейзаж е смален от смиреното човешко присъствие в подножието на пълноводните брегове. Макар и немногобройни, ярките и окъпани в светлина пейзажи са отглас на вакханално, заразително жизнелюбие. Проблясъците на слънцето, жълто зарево над крайбрежния ракитак, са като видения на влюбен юноша, непознал самотата на странника, опиянен от тръпнещата радост на очакваното щастие.

Цариброд остава в акварелите на Методи Петров окъпан в свежестта на планинския въздух, ярък и живописен, стоплен от невидимото присъствие на своите стопани, роден бряг и брод през пълноводието на житейските кратколетни сезони.

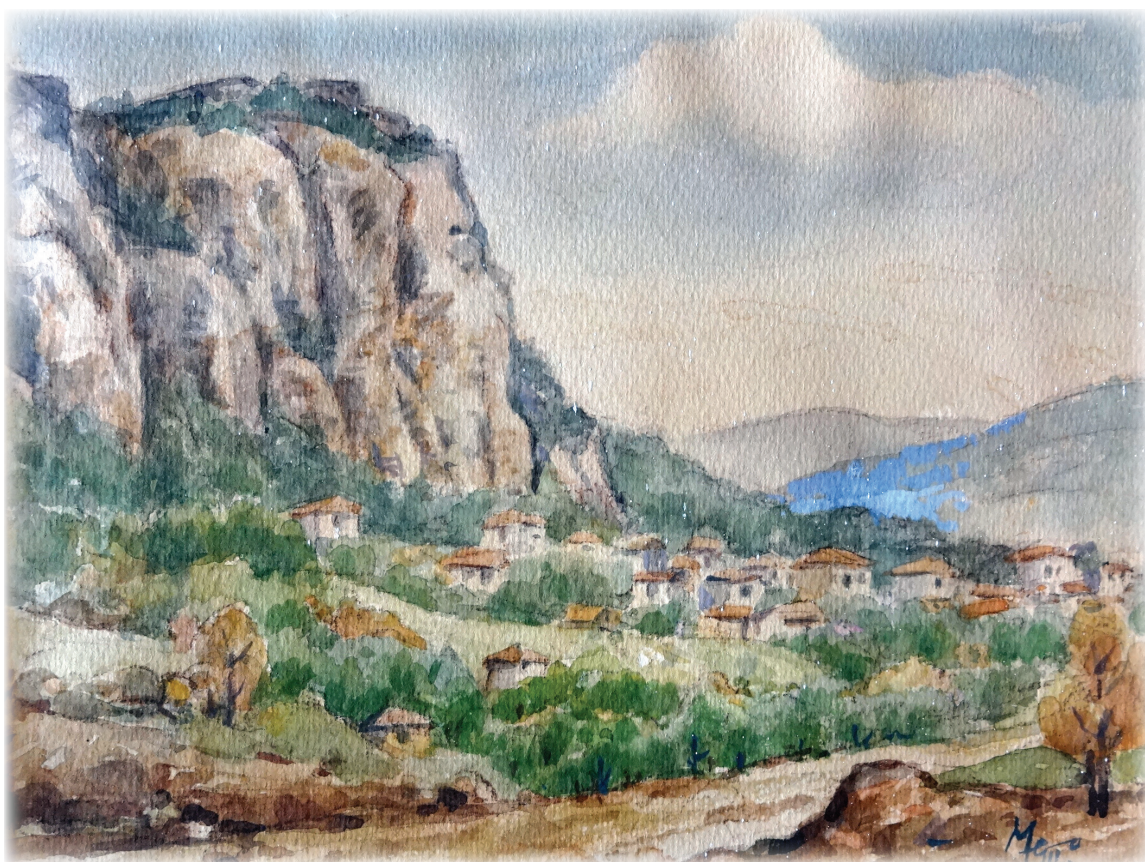
На Богоявление – 19 януари 1995 г., когато небето се отваря и Божията благодат се спуска над водите, неспокойният дух на Методи Петров се отправя към вечността.

Последната картина на Методи Петров, незавършена

с. Власи, акварел, колекция Олгица и Крум Величкови

Из долината на Ерма, с. Власи, акварел, колекция Йордан Петров

Цариброд, акварел, колекция Димитър Илиев

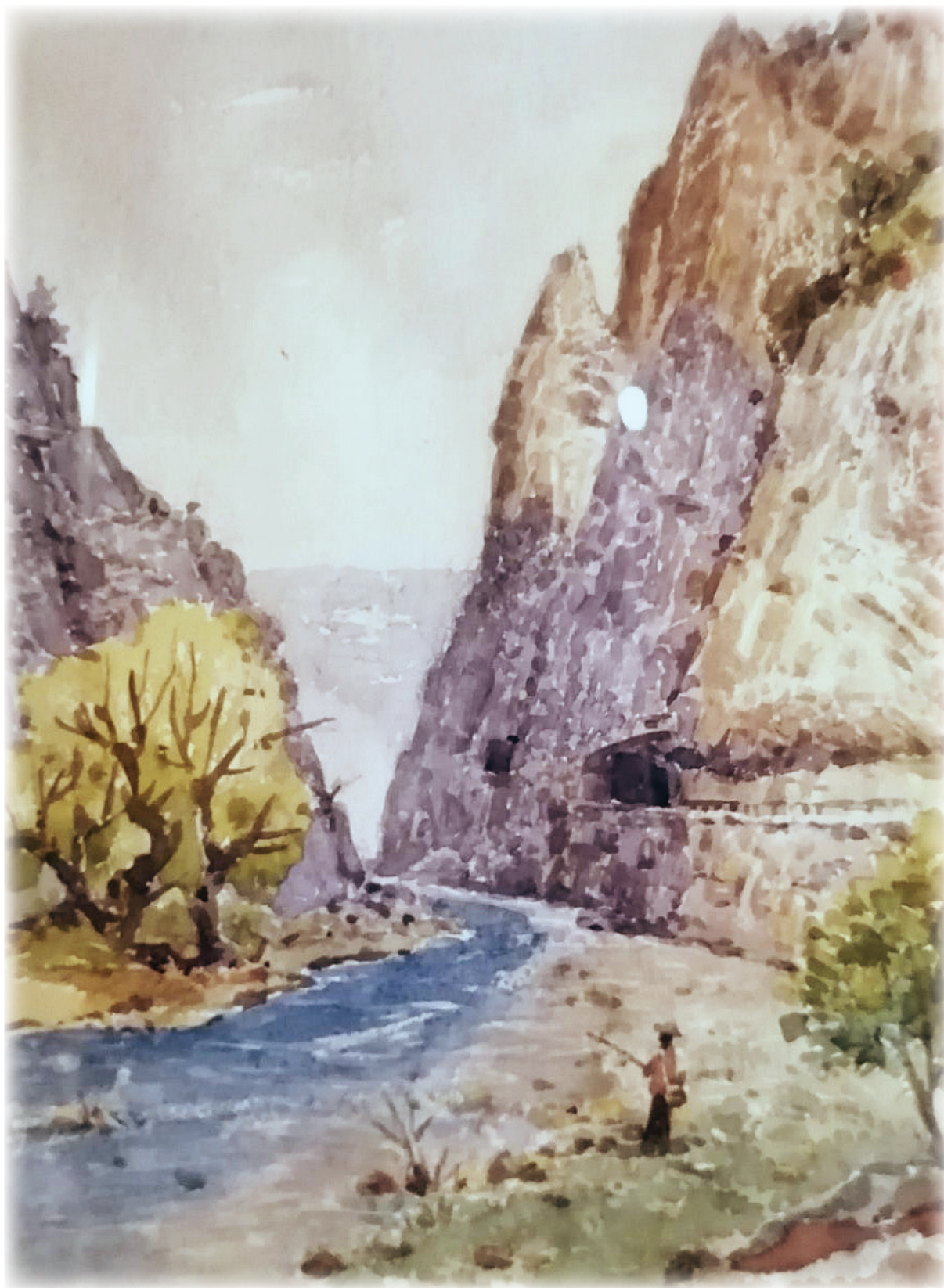
Цариброд, акварел, колекция Димитър Илиев

Къндина бара, акварел, колекция Мирянка и Слободан Алексич

Цариброд, акварел, колекция Иван Петров - внук

Из долината на Ерма, акварел, колекция Момчило Андреевич

Акварел, колекция Олгица и Крум Величкови

Пейзаж, масло, колекция Олгица и Крум Величкови

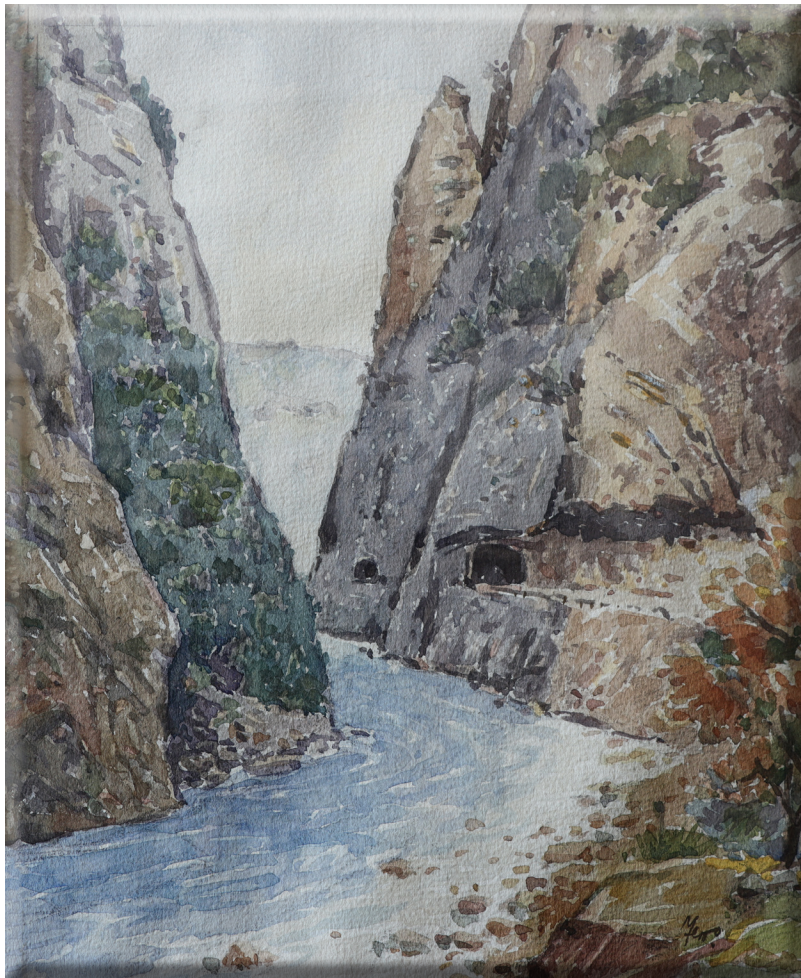
Цариброд, масло, колекция Алекса Ташков

*Натюрморт, масло,
колекция Олгица и Крум Величкови*

Долината на Ерма, акварели
Частна колекция Ивица Истатков, фотограф Ивица Иванов

Погановски манастир

Село Държина

Село Власи

БОХЕМАТА, КОЯТО СИ ОТИВА

В спомените и разговорите за отминалия разцвет на Цариброд, за времето на противоречивото и многолюдно минало неизменно присъстват и те – героите от шаржовете на Методи Петров. Беязани от ярка индивидуалност и страст за самоутвърждаване, с дарованието, съдбата и харизмата, които носят, те изписват името на своя малък крайпътен град върху духовната карта на Балканите, Европа, а понякога и по-далеч.

Шарон, шарж, перо и туш,
Семейна колекция Стефан
Николов

В яростта на най-свирепи предчувствия за разруха и обезличаваща духовна нищета делата им подклаждат изконната вяра, че на този корен не ще избуят ни репей, ни тръни... Жестът на влюбеното им окарикатуряване ги обособява в особена група на различни и единомишленици. Удоволствието, с което Методи Петров принадлежи към това общество, според надписа на почти всички шаржове, е признание за всеотдайното и значимо присъствие в Храма на Духа. Актът на Методи-Петровия дар е израз на подкрепа и своеобразен завет за сътрудничество и съпреживяване на безумието да си щастлив и безпокоен не само за хляба, да си съдник и съден, да си един от рода на последния рицар:

*Аз само зная със какви усилия
живея – и се смее, смее, смее...
Живея – и се смее, смее аз.*

„Монолог на Дон Кихот“, Хр. Фотев

Плод на съвместната работа с **Богдан Николов** в издателство „Братство“ са находчиви и многопосочни с посланията си изображения.

в. Другарче бр. 182 от 15.02.1972 г., с. 3.

Скъпия на сърцето си **Момчило Андреевич** Методи Петров рисува като млад учител в с. Звонци, а по-късно и в образа на бохема рибар, познал жилото и меда на живота.

Семейна колекция Андреевич

Димитър Илиев, с когото остават свързани и чрез фигурата на Бай Онзи.

Семейна колекция Цеца и Димитър Илиев

Слободан Алексич – приятели и дългогодишни сътрудници в театър „Христо Ботев“.

Семейна колекция Алексич

Слободан Сотиров – световно известен художник, рибар, бохем и добър приятел.

Колекция Галерия Методи Метод Петров

Сретен Игов, с когото са близки приятели и сътрудници.

Семейна колекция Александър Игов

„Баща ми много уважаваше Метод и бяха много добри приятели. В шаржа е хванат характерът на баща ми: лицето му, което се изчервяваше винаги, когато почувстваше някаква неприятност или пък когато го обземаха хубави чувства и емоции, както и характерният му поглед с леко притворени очи. Неговата небрежност към обличането е представена с откопчаното копче на ризата. Микрофонът – за да покаже професията, която упражняваше. И страстта му, както той самият казваше, към „чревоугодничеството“.

Методи Петров е рисувал близки на него хора, хора, които добре е познавал, на които в шаржа е хванал характера, работата, страстта, увлеченията... и хора, за които е знаел, че ще разберат неговата работа и няма да се сърдят, а напротив, ще се радват да са част от неговото творчество“.

Александър Игов

ДО СЛЕДВАЩОТО СТОЛЕТИЕ, МАЕСТРО!

Ще дойдеш отново в платното и словото на някой смел внук, решил да те познае в образи, прозрения и притчи...

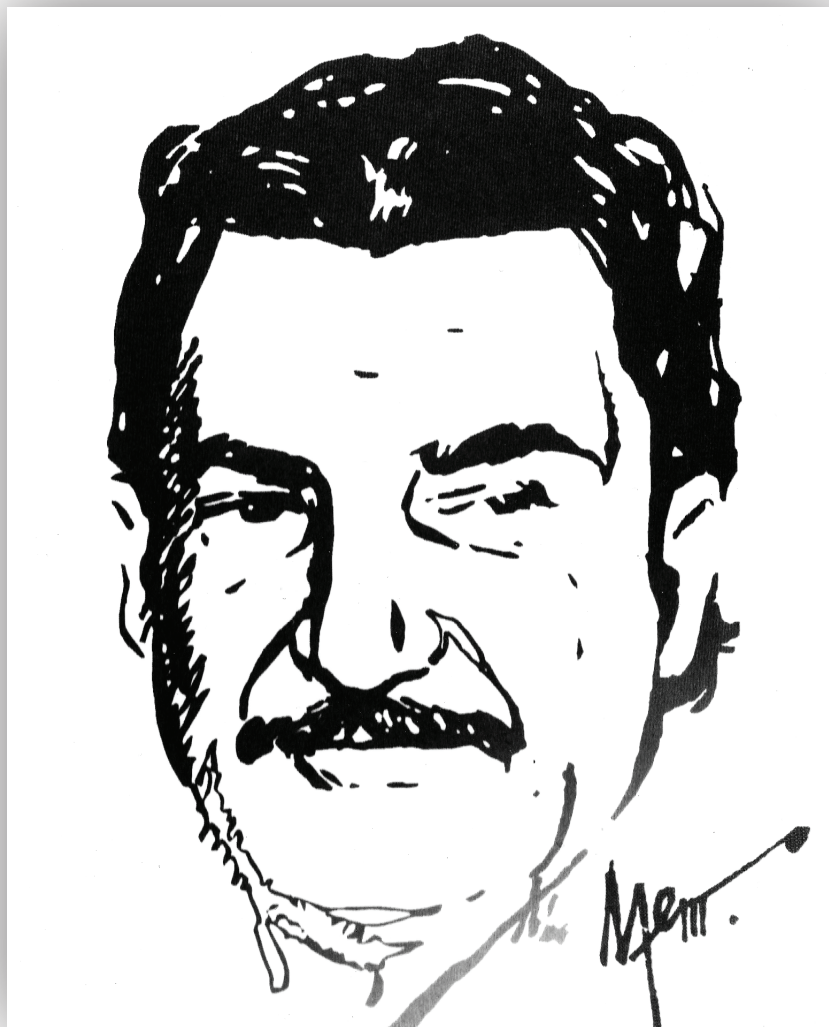
Отказано ти бе и ти отказа да си гражданин на света, не оскверни с молба, ни с упрек заминаването си оттук, от себе си и нас, напротив...

Светът дойде за теб и пита, оттук ли тръгна Босоногото момче за срещата със Змея?

Оттука ли, се питаме и ние?

Оттука, но престоя в корема и на Кита, бе в пещерата с Аладин, обгоря от огъня на Дракона, но пак се върна... Завеща ни града, който си отива, златистите изгреви над Нишава, съдбата на Бай Онзи и онази, тихата любов към корена и ненаситната си страст да се живее – красиво, щедро, талантливо и...

Добре дошъл в следващото столетие, Маестро!

Гордана Величков
(Рангелович), 1959 г.
колекция Гордана и Йован
Рангелович

Душан Рангелович 1991 г.
колекция Гордана и Йован
Рангелович

Марина Рангелович, 1991 г.
колекция Гордана и Йован
Рангелович

Веселин Величков, 1959 г.
колекция Биргида и Веселин
Величкови

Асен Величков, 1986 г.
колекция Биргида и Веселин
Величкови

Асен Величков, 1991 г.
колекция Биргида и Веселин
Величкови

Илия Величков, 1991 г.
колекция Биргида и Веселин
Величкови

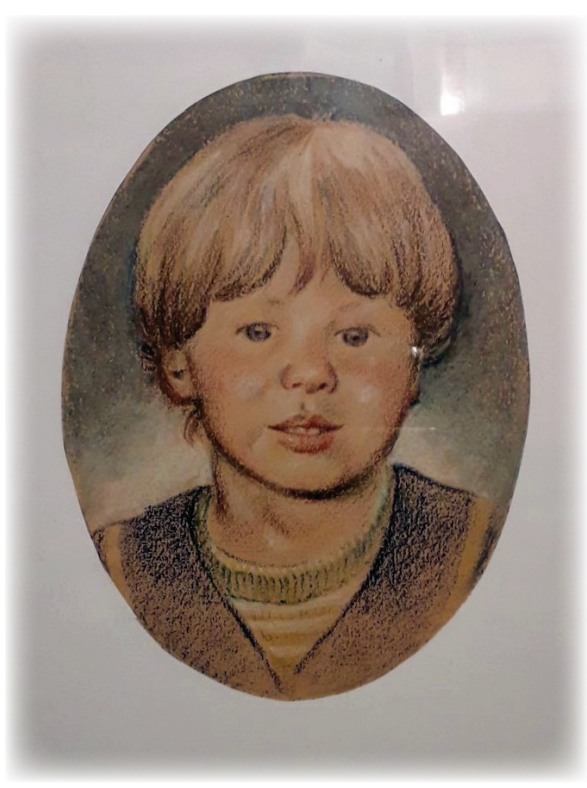
*Марияна Величкова (Митова), 1984 г.
колекция Марияна Митов*

*Драган Величков, 1986 г.
колекция Гордана и Любомир Величкови*

*Васил Величков, 1983 г.
колекция Олгица и Крум Величкови*

*Ана Величков (Киров), 1987 г.
колекция Олгица и Крум Величкови*

Любомир Величков, 1958 г.
племенник на Венета Петрова

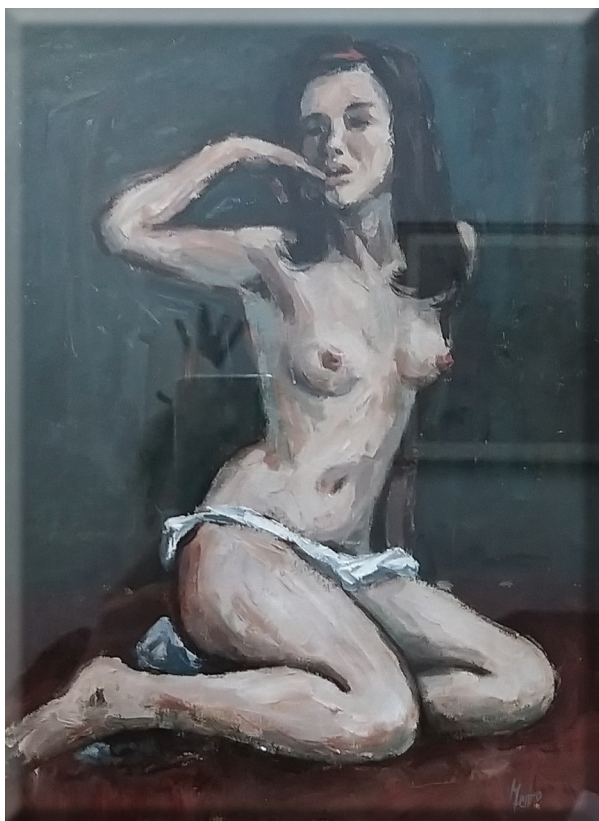
Крум Величков, 1986 г.
колекция Олгица и Крум Величкови

Марияна Величкова (Митова), 1978 г.
колекция Марияна Митова

Марияна Величкова (Митова), 1982 г.
колекция Марияна Митова

*Акт, масло,
колекция галерия Методи Петров - Мето*

*Портрет на Венета Петрова, масло,
колекция Олгица и Крум Величкови*

*Венета Петрова, масло, 1960, 39x63,
колекция Гордана и Любомир Величкови*

ДЕТКО ПЕТРОВ

ТВОРЧЕСТВОТО НА ДЕТКО ПЕТРОВ

СБОРНИЦИ С РАЗКАЗИ

- „Граница“ (Сборник с разкази) – Белград: Петър Кочич, 1972.
- „Тихият залез на Забърдието“ (Сборник с разкази) – Сараево: Веселин Маслеша, 1974.
- „Усмивката на чичо Радован“ (Сборник с разкази) – Сараево: Светлост, 1977.
- „Да живееш почтено“ (Сборник с разкази) – Сараево: Веселин Маслеша, 1982.
- „Ябълка край пътя“ (Избрани разкази на български език) – Ниш: Братство, 1982.
- „Как бе убит щурецът“ (Избрани разкази) – Сараево: Светлост, 1984 – 1985.
- „Тайните на слънчогледа“ (Приказки за деца) – Сараево: Светлост, 1986.

РОМАНИ

- „Изстрел в Мали Вакуф“ (Роман-новела) – Сараево: Веселин Маслеша, 1985.
- „Крилати души“ (Роман) – Сараево: Светлост, 1988.
- „Дни на голямата справедливост“ (Роман за деца) – Сараево: Светлост, 1990.
- „Лов на съмнителни птици“ – роман в ръкопис
- „Нощ – по-стара от смъртта“ – роман в ръкопис
- „Вирази“ – роман в ръкопис

НЕПРИМИРИМИЯТ СЪЗИДАТЕЛ ОТ ПЪРТОПОПИНЦИ¹

*Когато умре Детко,
къде отива неговото бисерно литературно дело? Ако не съществува босненска
литература – а в нея има само босняшка, хърватска и сръбска – дали Детко умира
два пъти наведнъж?*

*... Ако я няма, дали е бил и живял някога и някъде хрисимият учител и златният
разказвач – българинът от Босна – Детко Петров.²*

„Сън за световна литература“, Абд. Сидран³, превод Ив. Иванов⁴

Детко Петров е писател изгнаник – благ весталец и мъченик на геополитическото инженерство, усмирен в скитнишката орисия на българската интелигенция!

В Цариброд улица „Детко Петров“ тръгва от разклонението на улиците „Кирил и Методий“ и „Косовска“ и опира чак в околоръстното шосе към Забърдието, градската библиотека носи неговото име, но отговорите на въпроса – кой е той?, пораждат трудноудържимо недоумение, защото са малко хората, които позна-

1 Текстът (в значително по-съкратен вариант) е публикуван за първи път в списанието на българите в Сърбия „Визия“ – Цариброд: Гражданско сдружение „Обзор“, № 12, 2018, с. 22-23.

2 Поемата „Сън за световна литература“ е публикувана за първи път през 2000 година в септемврийския брой на вестник „Слово“ – издание на Философския факултет на Сараевския университет, по повод традиционните Сараевски дни на поезията. Вероятно на 39-те Дни на поезията, провеждани ежегодно през месец октомври, за първи път е прочетен поетичният реквием на Абдулах Сидран.

Болката на Абдулах Сидран за „ничиите“ творци на Босна и Херцеговина Благой Димитров определя като „признак за добро духовно здраве“ и добавя: „И се надявам той да не е окончателно прав“ – Димитров, Благой. Развиделена душа. Шумен: ИК Славчо Николов и сие, 2008, с. 177.

3 Абдулах Сидран е съвременен босненски поет, прозаик и филмов сценарист. За стихосбирката си „Сараевски табут“ през 1993 г. е отличен с „Наградата на свободата“ на френския ПЕН-клуб. Негови творби са преведени на френски, немски и италиански език. Сценарист е на филмите „Спомняш ли си за Доли Бел“, „Баща в командировка“ на режисьора Емир Костурица и на филма „Кудуз“ на режисьора Адемир Кенович. Член е на Академията на науките и изкуствата на Босна и Херцеговина. Живее и твори в Сараево.

4 Иван Иванов е от онова поколение царибродчани, което носи духа на енциклопедизъм и респектираща духовна аристократичност. Един от най-активните участници в литературния кръжок на Царибродската гимназия, той завършва Електротехническият факултет на Белградския университет. Дълги години работи в Сараево. Директор е на библиотеката в Цариброд от 2001 г. до 2012 г. Подобно на много други млади специалисти от Царибродско започва трудовия си път в Босна, където съдбата го среща с Детко Петров. В поредица от незабравими срещи в царибродската пицария „Тоскана“ Иван Иванов сподели с мен интересни факти за живота, личността и делото на своя непрежалим приятел Детко. На Иван Иванов дължа библиографската справка за поемата „Сън за световна литература“ на Абдулах Сидран.

ват неговото творчество и болезнените обрати в съдбата му, а потайностите на недоизречената най-нова история забулват името му с неразбиране и подозрителност. Благият поглед от малобройните фотографии, с които е познат, само загатва силата на духа, непримирим със забравата и отрицанието.

Роден на 02 юли 1936 г. в царибродското село Пъртопопинци, до четвърти клас Детко Петров учи в родното си село, основно образование получава в съседните села Мъзгош и Смиловци. Завършва Пиротската гимназия, а през 1960 г. и югославска литература във Философския факултет на Белградския университет. Целият му житейски път е свързан с Босна. От 1960 до края на 1976 г. е гимназиален учител в малкото босненско градче Сански мост. От 1977 и до края на дните си живее в Сараево. Работи като зам.-директор на средно търговско училище и пише своите творби.

Умира на 04 януари 1990 г.

Автор на шест сборника с разкази, на малко томче с детски приказки, на три издадени романа и още толкова, останали в ръкопис, Детко Петров твори само на сърбохърватски език. Последният факт неизменно събужда Паисиевия укор: „Поради што се срамиш да се наречеш българин и не четеш, и не говориш на своя език?“

Бавно, без водачи и напътствия, запознанството ми с Детко Петров премина през не една заблуда.

В библиотеката на гимназията, където бе първото ми работно място, попаднах на сборника му „Ябълка край пътя“. Поглъщах страниците в унес и с растящо любопитство. Срещата с непоколебимо честните, деликатни и нежни, съпричастни и безпощадно прями български селяни от Забърдието ме върна в

свят на здрава нравствена мяра, доближи и ярко осветли близките на сърцето ми Йовкови земяци, заля ме с нега от осъзнатата невъзвратимост на онази далечна порода човеци, сътворени от пръстта и водата, от въздуха и небето на своята земя.

Да те допуснат да се огледаш в ближния, да се припознават в теб с любов и доверие, е все по-нужна, но и отказана на градския човек милост. Липсата на тази близост е вероятно една от причините, разказите на скиталеца Детко да са пропити с носталгия и синовна почит към последните дни на землячеството. Едно след друго изчезват по белия свят децата на Забърдието, мъката обезсмисля старите вражди за ниви и межди, сближени и даже сродени в самотата, старците с недоумение и тъга се питат: „при такава добрина... какво гони младите от село?...“⁵

5 Всички цитати от разказите на Детко Петров са от първото издание на сборника „Ябълка край пътя“. Ниш: Братство, 1982, 138 с.

6 STRANA

SEPTEMBAR/RUJAN, 2000. • SLOVO

San o svjetskoj književnosti

Umire Detko Petrov.

Otvorali eksperti njegovu glavu, dva puta rezali lubanju, imenu ploču podizali, i oba puta otkazali ruke. Vajjali, unutra, nevidljivu životinju, vidjeli kako jede ljudski rjotzak, i strašni posao privodi kraju.

Uz postelju, skupili se prijatelji, na posljednji razgovor i posljednje viđenje. Primakli stolice, da se, svi skupa, bolje čuju i vide. Okolo, podbuhlih očiju, na prstima korača njegova Mira, što će se, odsutra, zvali Udovicom. Dvije pčelice, odsutra sirotice, nježne i nieme ko duhovi

NOVO IZ MAJSTORSKE RADIONICE

ženske nesretnice. Evo na što se, u njegovom oku, svelo čovječanstvo!

• Istrgnem, naglo, ruku, iz ruke samitnika. - Kad umre Detko, kuda odlazi njegovo biserno književno djelo? Ako bosanske književnosti nema - nego, u njojzi, imaju samo bošnjačka, hrvatska i srpska - da li to Detko umire dvaput, odjednom? Da li to, u ovoj sobi, svirepo krepaje naš, o svjetskoj književnosti san? Ako nije nema, da li je postojao i živio, ikada i gdje, blagi profesor i zlatni pripovjedač, Bugarin iz Bosne - Detko Petrov?

• Cigaretu prinosim usni i vidim: plače, prazna i mokra, njegova desna, za mojom lijevom rukom. A srce mi se stvrdilo, naprećać iz njeg shtapilo duša. Kažem - a slažem li - kako moram u zahod - a ne moram i ne mogu ništa, nego moram, i hoću, strčal niz Detkove stube, do najbliže krčmel! Moram, i hoću, što prije i što brže - u krčmi da se olešim, pun srama, da se olešim, od srama i stida.

Svjedno mi, u krčmi, šta dađoše da pijem. Može bijelo, može žuto, samo nek je odmah, i nek je - žastoko i ljuto. Odsjeko bih najradlje - da je ovo mesica a ne krčma - mesarskom šatarom svoju *ljovu kurvu*, a prevrćem desnom, pravo u vens, dalmatinsku lozu, ko božanski nektar, ii prastaru, našu, medovinu slavensku.

Moram biti sam, Moram pustiti sve da pronoči, Moram pustiti sve da prespava, A ja ću da bdijem, dok Detko mirje, Ja ću da bdijem.

(1982-2000)

Семейството на Детко Петров в Пъртопопинци, 1968 г.:

Детко държи голямата си дъщеря Лидия, майката на писателя Ерина държи по-малката му дъщеря Татяна, Мира – съпругата на Детко Петров, албум Петър и Ранка Петрови

(83) В първичния бунт срещу разминаването с живота на „всичко младо и оцеляло на своя корен“ (69) се оглежда безнадеждната изолация на хората от границата. В разказите „Старческо село“ и „Луди нощи“ е проблематизиран самият живот: „Кръстината юница, юрнала се из село, събаря огради, събужда хора, а всички останали добичета оставаха глупи за нейния бяс...“ (35), няма ни един бик в селото на немощните старци; необуздани и диви, неистово реват ергенашите в лунните нощи след вършитба, грабят златни ябълки, пукат глави, вдигат плетища, над всички се отделя гласът на Марко Милоев – „това е неговата нощ“ (70) преди гурбета, преди ранната женитба или преди да го „спипа някоя болест“. (70) Драматично отекват гласовете на живота върху междата⁶, звучи тревожността от разлюбването и отчуждението между хората; заседнала е в Детковите разкази дълбока жалост за нереализираната съзидателна енергия на хората в Забърдието.

Приказката за сътворения по законите на божия промисъл свят стига до своя край дали защото животът показва „лъжлив знак“, или пък защото „някаква друга сила прогонва хората от Забърдието?“ (83). По думите на самия автор, споделени пред Зилхад Ключанин⁷, раждането на неговите творби има конкретен адрес – селата около Цариброд, но те са плод и на желанието му да създаде обобщена представа за границата, която в критичните за междудържавните отношения години ограничава човека – неговата свобода, неговата толерантност, неговия поглед за света, неговите интереси.⁸ Границата се превръща в символ и обобщение

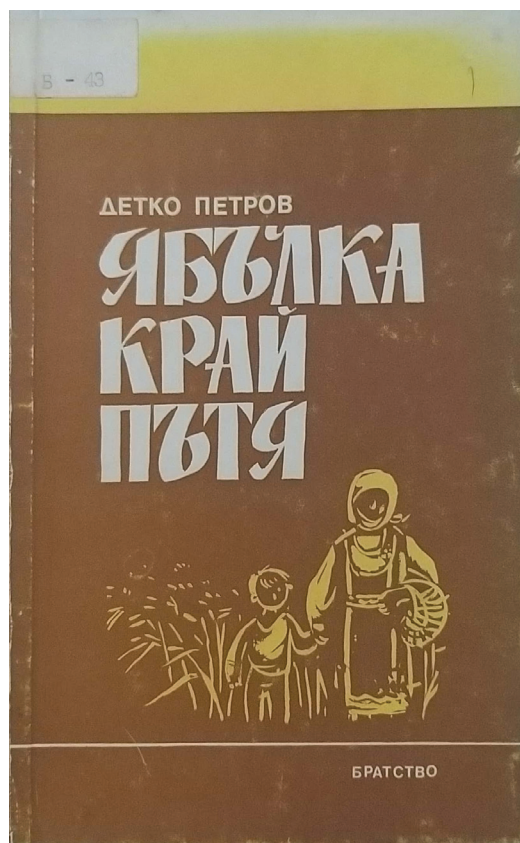
⁶ Вж. Тонтић, Стеван. Између завичаја и великог свијета. // Књижевна реч, № 248, 1995, с. 8.

⁷ Вж. Ключанин, Зилхад. Сагледавати суштинске одлике савремености. Разговор са Детком Петровим. // Српски југ, № 5, Ниш, 2006, с. 43-50.

⁸ Пак там, с. 44.

на човеконенавистната политика на разделение. Уточнения от рода – „борбата против кулаците“ (16), „С агитацията (против църквата в Забърдието) живее цяла година“ (19), „видя как въвеждат електричество в Протопопинци“⁹ (56), преди войната, след войната – очертават историческия обхват „на залеза на Забърдието“. Всеки нов прочит на разказите допълва знанието за духа и душите, населявали разделното време, изпълва с историческа конкретност причините за опустяването и разрухата.

В разказите на Детко Петров историята присъства преди всичко като душевна колизия. Безпокойни, смирени със смъртта и непримирими с отричането и самотата, неговите герои тръгват на последен поход срещу забравата и разчовечаването на душите. Дядо Живко от разказа „Кукумявката“ е вълнуващо обобщение на жилавата непримиримост на кротките мъдреци от Забърдието с предизвестената смърт: „Като ми свършат дните, тук съм, не мога да избягам. Само кой ще издържи да слуша по цели нощи туй, дете е на ябълката!“ (37) „Сън на неговото безсъние“ (36) е картината с „останките на бедната Виденова къщица“ (41), над които нощ след нощ кукумявка безжалостно зове смъртта. Желанието да прогони и унищожи птицата осмисля безсънните нощи на стареца: бие оглушително ламаринена тенекия ту на прага, ту сред двора, плаши нощните птици, вещаещи смърт и разруха от върха на златната ябълка. Мирон, младият му съсед и близък родственик, със синовна загриженост изпълнява волята на стария човек: не просто убива кукумявката, насича мъртвото ѝ тяло като да „посича до корен най-злото нещо на света“. (40) Образът на дядо Живко вълнува дълбоко и заради трагичното внушение за изчерпване на смислите, които удържат живота: равнодушният сън на баба Мара в безсънните му нощи го кара да се чувства изоставен и далечен като в смъртта. Немоощен, беззъб и самотен, старецът разчита знаците на провидението, великодушно приема загубата на лична значимост – много добре разбира, че Мирон угажда „на стария роднина, може би заради синовете... във всеки случай – както се угажда на деца“ (40), но не губи воля за отпор срещу предварителната присъда до сетния си ясен час. Примирението с дебнешката прокоба трае по-малко от месец: „Забърдието е такъв край – кален и пълен с нощни птици. Кой ще излезе накрай с толкова много кукумявки!“ (41) Нощните птици спускат савана на смъртта над цял един свят, населен с любов към живота, по-силна от всички граници. Обобщението във финала на разказа придава на патриархалната драма исторически измерения. Символната натовареност на образите – кал, нощни птици, кукумявки – носи внушения за зловец паралелен

⁹ Протопопинци и Пъртопопинци са названия на едно и също селище. За употребата на името Протопопинци няма основания нито в местното произношение, нито в съхранената народна памет за възникването на селището.

свят, основание за непреодолимата тревожност на дядо Живко. Умението на Детко Петров да изгражда пълнокръвни реалистични картини на действителността през личната човешка драма му отрежда достойно място сред хуманистите на ХХ век.

„Преселенията на дядо Лазар“ е разказ за отчуждението и загрубването на душите, чиито прояви авторът проследява в драматичната среща на селото и града, изследва с психологическо проникновение в отношенията бащи – деца. Болен и огорчен от труднопреодолимата студенина в семейните отношения, след години митарства по домовете на децата си дядо Лазар потегля сам към родния дом. Още гледката на пъртопопинския разклон изпълва стария човек със спокойствие и усещане за уют. Полегнал за кратка почивка върху топлата земя, съкрушеният баща заспива с умиротворяващите видения на съзидателен сън: „изведнаж му се стори, че си е вкъщи. Че е намерил вече и хора за покрива... И в съня никога не му беше трудно на тази земя, от която избяга“. (59) Дядо Лазаровото завръщане в пъртопопинската земя – „по-мека от всяка постеля“ (59), е отчаян опит за възкресение на реда, без който родните стрехи поддават и под тях рухва цял един свят. Лазаровата смърт в навечерието на електрификацията на Забърдието е многозначен символ на смяната на епохите, образ на запустението в духовните твърдини на отминали времена.

Героите на Детко Петров живеят и умират с тревогите за настоящето и бъдещето на земляците, сърцата им завинаги остават в селата, в небесата

Родът Петрови в Пъртопопинци, 1937 г.

I ред от ляво на дясно: Веселин, Благой (синове на Димитър), Цветан, Бранка (деца на Гроздан)

II ред от ляво на дясно: баба Елита и нейните синове – Гроздан със сина си Любомир, Димитър със сина си Детко, Алекси със сина си Петър

*III ред от ляво на дясно: снахите – Тодорка, Даринка/Ерина, Наталия/Тала
семеен албум Петър и Ранка Петрови*

над родните домове. Родството със земляците е последното прибежище на патриархалния човек. Докато е в дома на сина си Марко в Димитровград, дядо Лазар живее в очакване на пазарните петъци, когато може на крака, като скъпи гости, да посрещне пъртопопинчани, да им послужи, да поговори с жените „какво ново-вехто на село“ (50), да им заръча да наглеждат къщата му; кум Милан събира челядта му за неговия последен земен път. Законът на любовта проповядват и завещават на бъдните поколения остарелите бащи от Забърдието, „Защото където е съкровището ти, там ще бъде и сърцето ти“.¹⁰

Като истински Христов воин – в мъки и с мисъл за спасението на човешината, си отива от този свят Тодор, бащата на Данило от разказа „Неизплатени дългове“. На смъртния си одър, след години на честен труд и грижливо изплащане на всички задължения, Тодор завещава на сина си тежки дългове в жито към всички голтаци и несретници в селото: „На Панто – 50 килограма... На Милойко 30 килограма... На Атанас 100 килограма... На Иван... На Михайло... На Стоянка...“. (93) Гневен и огорчен, Данило е готов да връща срамните дългове, но и последните сиромаси не признават тяхното съществуване. В отчаянието си той разбира, че „никога няма да проумее какво дължи човек на другите“ (94) и след дълго тропане пред чужди порти вместо към къра, претоварен с мисли за това какви трябва да са отношенията на човека с хората, тръгва към дома си. Да си длъжен е срам, тегоба, но и възможност за покаяние, пред всички, за които денят на несретата не свършва. Тази бащина мисъл проумява залутаният в работа сприхав Данило, затова при вида на циганката Ружа удържа първичния си бяс и „повече с отчаяние, отколкото с гняв“ заповядва на жена си: „Дарувай, какво чакаш!... – дай още, докато не каже стига!...“. (96) Заветът на покойния Тодор към сина му Данило е опит за противопоставяне на разрухата и отрицанието на бащиния свят, суров и примитивен, но добросърдечен и грижовен към ближния.

Присъдата над дълголетния ред се просмуква в знаците на естеството и героите подобно на древни шамани откриват в звуците, оттенъците, миризмите и събитията на своето ежедневие прозрения за бъдното, затова преди свършека на дните си стават по-меки, по-добри, безстрашни и решителни в съхраняването на онези добродетели, които са несломим стожер на човешкия дух. Победени, но непреломени, старците на Забърдието водят своята предсмъртна борба с блудното време, крепени от вярата, че „при толкоз добрина“ причините за завръщане и усядане ще се множат. Дали? – се питаме, изпълнени с колебание, и ние, съвременните читатели, но логиката на повествованието пророкува чудо или е по-разумно да кажем – очаква чудо...

В разговора със Зилхад Ключанин Детко Петров споделя: „Отне ми много време и усилия, докато осъзная, че ако искам да впиша своя регион в атмосферата на своята литература, не трябва да гледам в миналото, защото това минало, поради спецификата на моя регион, не предлага значими мотиви. Съвременният живот на моя регион, а оттам и съвременният живот като цяло – това можеше да е моята тема“.¹¹ Стремежът към обобщеност и общовалидност, проникновението

10 Евангелие от Матей 6:21.

11 Вж. Ключанин, Зилхад. Сагледавати суштинске одлике... //Српски југ, № 5, Ниш, 2006, с. 47. Требало ми је доста времена и напора док сам схватио уколико желим да претворим свој крај у поднебље своје књижевности, не треба да упирем поглед у прошлост, јер ми та прошлост, због специфичности мога краја, није нудила значајне мотиве. Савремени живот

*Родителите на Детко Петров – Ера и Димитър, с внуците си Зоран (по-големия) и Давор, синове на първородния им син Веселин и съпругата му Мерица, април 1964 г., Загреб
семеен албум Петър и Ранка Петрови*

да се открият закономерностите в развитието на една маргинализирана общност, умението да се уловят характеристиките на човека, поставен върху острието на забрани, ограничения и отричане, позволяват на Детко Петров да създаде реалност, исторически обусловена и в същото време надисторична и наднационална, да запише името на Забърдието на световната литературна карта като образ на драматично пререструктуриране на обществото: „Образите на света на висшите слоеве по-често се проваляха в други среди, отколкото в нашата балканска, а сега настъпи съдният час и за един селски свят“.¹²

Стремежът да открие онази естетическа форма, която отговаря на авторовите идеи и най-точно характеризира изобразяваната среда, отвежда Детко Петров към поетиката на вълшебната приказка и легендата. Закономерна е появата на митологични кодове, които, от една страна, са част от мисловната и речевата характеристика на героите, а от друга, допринасят за постигането на универсалност и надвременност на картините и образите. Родовото дърво на Детковия повествователен свят, оказало се по волята на злочеста съдба край пътя, е място за разлъка и помен, за тревожни предчувствия, нежели за мирен празник и свят сбор. Усещането за трагичност и обреченост, с които е пропита атмосферата на разказите, е част от възможните обяснения за трайното присъствие на фантастичното, мистериозното и неразгадаемостта като характеристика на пейзажа и душевните

мог краја, а тиме и савремени живот уопште – то је могло да буде моја тема. (преводът в текста е мой)

12 Пак там, с. 47 – Пропале су слике света виших слојева чешће у другим срединама него у нашој балканској, а сада дошао судњи час и једном сељачком свету. (преводът в текста е мой)

състояния на героите. По думите на самия автор поетичните и хумористични елементи в прозата му се появяват спонтанно, т.е. те са част от неговия подсъзнателен емоционален и образен опит.¹³

Разказите от сб. „Ябълка край пътя“ дописват митологичните сюжети за „неродената мома“, за „тримата братя и златната ябълка“, към архетипните образи на световното дърво, на божествената птица, на нощните птици добавя и образа на уханната жълта дюля – луна и слънце, спасителен дар в скъсяващите се дни на уседналото живеење със и за другите: „искам час по-скоро да се сгъна със своята дюля на кревата, под завивките, и там да изчезна в съня“. (15) Така завършва първият разказ – „На събор“, в който авторът ни среща с проникновената ранима впечатлителност на бъдещия творец. От маранята на отиващ си празничен ден, сред писъка на духовна музика и глъчката на многобройни детски тумби изплува ангелският образ на разказвача – невинно малко момче, връхлетяно от спомени и предчувствия за болка, срам и див ужас пред неотменимата съдба. В сумрака на бавно спускащата се над Видлич нощ неудържима мирова скръб залива чистото момчешко сърце и детето започва да плаче, неутешимо и горестно, за отиващите си и идващите дни. Шумът на човешкото море, неспирният интерес един към друг, маранята и приглушеното гаснене на звуци и образи в палитрата на мрака събират в безутешно единство чувството за обреченост с усещането за вечност. Във всеки следващ разказ от сборника се оглежда оплаканото бъдеще на малкия разказвач от събора в Смиловци.

Повествованието за разрухата в селата на старците, за отчуждението между родителите и децата, за доживотната тревога на бащите за утрешния ден на синовете е рамкирано от образите на малкото сборянце и неуморния скиталец, главен герой на разказа „Усмивката на чичо Радован“. Неудържимо примамен от необикновеното и изключителното, героят от последния разказ в сборника преминава през митарствата и шмекериите на мътни преходни години, погазвайки закони и морални норми. В безредните опити за бърз и лесен успех единствено скептичната усмивка на трезвия и недоверчив чичо Радован удържа тъмната му страст да подчинява, презира и мами. Мярка за добродетелност и порядъчност, чичо Радован се превръща в коректив на настоящето и гарант за опазването на основни за обществото качества като трудолюбие, постоянство и чувство за мярка във всички прояви. „Усмивката на чичо Радован“ е разказ за порастването, за страховете и жаждата за подвиг, за неистовата нужда от признание и успех на изгарян от неудовлетвореност млад човек. След многобройни неуспешни опити да получи признание в аванс от своя мълчалив и прозорлив кумир, героят насочва енергията на таланта си и опита от многобройните пропаднали начинания, за да отвоюва своя територия на успеха в света на безкомпромисния градски ред. Обигран, последователен и пресметлив, с упорство и твърда решителност създава самостоятелен бизнес с помощник, ученици и заслужено уважение, но сънува признанието на своя чичо Радован, копнее с него да сподели успеха и уважението, които е постигнал. Ненавременната смърт на чичо Радован изправя успелия бизнесмен пред драматичния въпрос: „И накъде ще тръгна сега от мястото под нашия орех, в коя посока?...“ . (137)

13 Пак там, с. 49 – Извесни елементи моје (а вероватно и свачије) прозе појављују се спонтано. Такав је случај са оним што је поетско и хуморно код мене.

От справедлива и насърчаваща оценка се нуждае потеглилият на решителен поход срещу забравата и отрицанието. Без мяра човешината бяга от сърцето, посоките стремглаво потъват в тъмното на обезценената добродетелност. Да се огледаш в ближния, да се припознаеш в него с любов и доверие е все по-нужна, но и непостижима за странника милост... „Накъде, в коя посока ще тръгнем?“ – е въпросът, който тревожи героя от последните десетилетия на ХХ век. Пред този въпрос е изправен през целия си съзнателен живот и Детко Петров.

Сборникът „Ябълка край пътя“ завършва с биографични бележки за автора, където е отбелязано, че пишел предимно на сърбохърватски и това е първата му книга, отпечатана на български език. Няколко пъти обърнах кориците на книгата, но името на преводач не намерих. Чувствах се откривател на ново и значимо име в българската проза. Реших да прочета и останалите му книги, но преди това исках да проумея защо едно момче от Пъртопопинци с такава нежна любов извайва образите на родното „предимно на сърбохърватски“! Не превежда на сърбохърватски, не просто преподава сърбохърватска литература, пише десетки разкази и издателства в Белград и Сараево печатат неговите книги. Колегите, които попитах за Детко Петров, не можеха да ми разкажат много или не искаха. Усетът ми подсказваше, че съм открила личност, чиято съдба носи кондензирани историческите промени от най-новото време, исках да науча от извора за пътя на този толкова деликатен и фин разказвач, за да го представя на младите читатели на сп. „Визия“.¹⁴ След поредица от срещи, разговори и уточнения имах свое обяснение за т.нар. „своеобразна творческа съдба“ на неуморния, дълготърпелив и последователен пъртопопински певец на залеза на Забърдието. В библиотеката открих тритомно издание на неговите творби от 2006 г. в превод и съставителство на Жела Георгиева.¹⁵ Ще повтора думите на Благой Димитров – брат на Детко Петров: *„и се усмигнах като хлапак, който е намерил диамант и веднага го е изгубил“*.

Днес Детко Петров е оценен от значими творци и видни литературни критици. Пътят до отпечатването на първия му сборник „Граница“ и признанието в литературните среди е дълъг и неравен. Започва да пише още като студент, но първата си книга издава на 36 г. – бавно определя онова, което носи в себе си и би искал да сподели. Не бърза да публикува разказите си в периодичния печат, защото всяка своя творба създава като част от едно цяло. Критиката дълго не го оценява, съмненията му – писател ли е той всъщност, или не е, не го напускат. Преследва го усещането, че не принадлежи на никого. В основата на премълчаването и недооценяването стои „неговият специфичен случай“: Детко не напуска по своя воля Забърдието, прогонен е! Едва 16-годишен, отличник на випуска, млад, горд и прям, на едно от многобройните събрания непримиримо отстоява честното име на

14 Верен помощник в тези мои начинания бе вещият познавач на царибродските будни и талантиви личности Слободан Цветков. Той ме отведе в дома на Теодора-Надица Николова, запозна ме с Детковия първи братовчед Петър Петров и съпругата му Ранка, подказа ми, че Иван Иванов е човекът, който може да отговори на многобройните ми въпроси за живота и творчеството на Детко Петров. Благодаря ти, Слободане! Вярвам, че вече си на по-добро място и в компанията на скъпите на сърцето ти царибродчани!

15 Петров, Детко. Избрани творби в три тома. Ниш: Братство, 2006.

своя народ, чийто сън за единение, дълго и често ще наричат фашистки. Времената са такива: няма прошка и за децата, още повече ако имаш брат беглец в Българско и още един брат – неволник в Голи Оток! Детко завършва с отличие гимназията в Пирот като най-добър математик във випуска, но решава да следва сърбохърватска филология: духовна територия, на която „греховете на идентичността“ са по-лесно простими. Избран от съдбата да бъде глас, той приема предизвикателството да пише на език, чужд на гласовете, които изпълват сънищата, спомените, самотата и сподавения му гняв. Стилът му, тих и „неатрактивен“, притежава неповторимата изразителност на шопското полифонично пеене, чиито полутонове са и вой към окаменелите небеса, и тръпчиво лекарство за душата.

Мистерията на родовата принадлежност, която носят Детковите герои, жилавото им жизнелюбие, така силно присъщо и на автора, гравират в сръбската литература образа на родното като мярка за болка и непримиримост.

Детко Петров прекарва в чужда езикова среда 34 години от всичките 54, които му отреждат небесата. Опитите да намери работа по-близо до своите никога не се увенчават с успех, но когато през 1981 г. българското издателство в Ниш решава да издаде негови разкази на български език, Детко Петров прекосява границата и тропа на вратата на злочастния си брат в София. По това време Благой Димитров все още се намира в жестока изолация, заради отказа да гласува против Нобеловата награда на Александър Солженицин. Детко не иска да довери превода на своите разкази на никой друг, но условието да получи братска опора в този дългоочакван от него момент, е жестоко: името на преводача, беглец от Титова Югославия, неуморен и непримирим с несправедливостта творец, да не фигурира никъде.

Ненавистният змей на разделението и съсипията се хили зловещо: „ – Спокойно, брадато момче! Без друго твоето име не значи нищо ни тук, ни там. Ти и в Българско, и в Сръбско си или никой, или някой, когото може да припикае всяко куче“. ¹⁶ Болен, изтощен до краен предел след маратонски превод на поезията на Мирослав Кърлежа, Благой Димитров с любов и вещина се посвещава на прецизно

Детко Петров с малката си дъщеря и Теодора/Надица Николова в Цариброд, 1978 г. семеен албум Надица-Теодора Николова

¹⁶ Димитров, Благой. Белег от граница. София: Програмни продукти и системи UK "SPS PRINT" – София, 2002, с. 81.

композирания сборник „Ябълка край пътя“, в който са включени разкази от всички издадени до този момент Деткови книги.

Човекът дори и добре да живее, умира: „Нема откуп на живот“.¹⁷ Написаното остава свидетелство за хора, епохи и нрави само ако някой го припознае и го превърне в памет на поколенията, в опит и знание за бъдещето. Отговорът на въпросите кога точно, как и от какво си отива човекът, събира човечеството в поразително единогласие – съдба е! И животът, и смъртта са отправна точка за нов живот на всички, на които са посветени мислите и трудът на земните ни дни.

Детко Петров е български и сръбски писател. Делото му принадлежи на всички, които ще запазят духа на Забърдието – свят между световите, чиято болка и красота писателят завеща на света.

В самия край на избраните съчинения на Детко Петров е поместена поемата на Абдулах Сидран „Сън за световна литература“ в превод на Иван Иванов. Мощната енергия на гняв, болка и безсилие, усещането за съдбовна обвързаност и чувство на дълг между избраниците на Клио призовават за смирение и трезвост в оценката на миналото. Творчеството на Детко Петров принадлежи на световната мисъл. Наш дълг е да познаваме житейския му път, да изучаваме и преподаваме неговите бисерни творби.

Познавач и художник на залутания в мистерията на живота излишен човек, Детко Петров откроява будността и стремежа към себеутвърждаване като матричен знак на живота до граница и с граница на идентичността. В отиващия си свят на българското село, от самотата, изолацията, отродяването и комплексите на омерзения от нищетата герой изгражда мащабна картина на болна и жестока действителност. Изплува от марањята на детството ангелският образ на преломения от пророчески предчувствия творец, един след друг оживяват жилавите, диви, трагични и непримирими със залеза на своя свят планинци, зажадливи за подвиг и сцена, за мир и невъзможно щастие...

Поклон, майко Деткова, майко бежанова, майко страдалнице!

*Детко Петров със съпругата си Мира и дъщеря им Лидия
семеен албум Петър и Ранка Петрови*

¹⁷ Пак там, с. 50.

*Сядянка, масло, Иван Петров
частна колекция хотел Харру*